

Ο ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ
ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΝΟΥ ΚΩΔΙΚΑ SUPPL. GR. 64
[ΘΕΟΛΗΠΤΟΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ (1283-1322)]
ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΙΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ
(ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΟΜΙΛΙΕΣ)

Υ Π Ο
ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 64 (Suppl. gr.) χειρόγραφο τῆς Παρισινῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ποικίλου περιεχομένου, στὰ φύλλα 81-104ν φέρει ἀνώ-
νυμα τρία ἔργα, τὰ ὁποῖα, ὅπως μᾶς ἐνημερώνει ὁ σχετικὸς Κατά-
λογος¹, ἐπιγράφονται:

1. *De regula monachorum,*
2. *De miraculis Moysis in Aegypto* καὶ
3. *De muliere infirma.*

Συμπληρωματικὰ ὁ Κατάλογος μᾶς προσφέρει καὶ τὸ incipitarium τῶν δύο ἔργων: α) *Εὐσύνοπτόν σοι παραίνεσιν...* καὶ β) *Τῆς συγ-
κπούσης γυναικός...*, ἐνῶ γιὰ τὸ τρίτο δὲν δίνει ἀρχικὴ φράση, ἐπειδὴ
εἶναι ἀκέφαλο.

Ὅταν πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ ἀναδιφήσαμε στὸν Κατάλογο γιὰ
γνωστὸ ἐκκλησιαστικὸ Πατέρα καὶ συμπτωματικὰ ἀνακαλύψαμε τὴν
ὑπαρξὴ αὐτῶν τῶν ἔργων, ἡ σκέψη μας ἔτρεξε ἀμέσως στὰ ἔργα τοῦ
Θεολήπτου Φιλαδελφείας, κορυφαίας μορφῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ
πολιτικῆς σκηνῆς τῶν πρώτων χρόνων τῆς Παλαιολογείου ἐποχῆς, τῶν
ὁποίων πρόσφατη Κριτικὴ Ἔκδοση (editio princeps) δώσαμε μὲ μονο-
γραφία μας, ποὺ ἀφορᾷ τὸ πρόσωπο τοῦ πληθωρικοῦ ἱεράρχη καὶ τὶς
ποιμαντικῆς, διοικητικῆς καὶ λοιπῆς δραστηριότητές του². Ἐξ ὧσων

1. Βλ. H. Omont, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale*, Troisième partie, *Ancien fonds grecs*, Belles lettres, *Coislin - Suppléments*, Paris et Départements, Paris 1888, σσ. 210 - 211.

2. Βλ. Ἰ. Κ. Γρηγοροπούλου, *Θεολήπτου Φιλαδελφείας (1250 - 1322), Βίος καὶ ἔργα*, Α' μέρος, *Εἰσαγωγή*, Β' μέρος, *Κριτικὸ κείμενο - Σχόλια*, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 424 + 653. (Δακτυλογραφημένη σὲ Η/Υ διδακτορικὴ διατριβή). Ἡ μελέτη μας

γνωρίζαμε, ὁ ἐπιφανῆς ἱεράρχης συνέθεσε ἔργα μὲ τὸ πιὸ πάνω περιεχόμενο καὶ κυρίως αὐτὸς μόνος μὲ τὰ προαναφερθέντα initia. Ἡ σχετικὴ λοιπὸν παραγγελία στὴν Παρισινὴ Βιβλιοθήκη καὶ ἡ ἐξασφάλιση φωτοτυπιῶν τῶν φύλλων τοῦ χειρογράφου (γιαυτὸ εὐχαριστοῦμε τὸν ὑπεύθυνον τῆς Ὑπηρεσίας Φωτογράφησης) ποὺ περιέχουν τὰ τρία ἔργα μᾶς ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ διαπιστώσουμε τὴν ὀρθότητα τῆς σκέψης.

Τὸ χειρόγραφο.

Σύμφωνα μὲ τὴν περιγραφή τοῦ H. Omont εἶναι χάριτο κι ἔχει 254 φύλλα. Οἱ γραφές του ποικίλλουν καὶ ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ 15ο φθάνοντας ἕως τὸ 17ο αἰ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχουμε νὰ σχολιάσουμε ὅτι τὸ χειρόγραφο δημιουργήθηκε οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴ στάχωση ἐκπεσόντων φύλλων ἄλλων ἀγνώστων χειρογράφων διαφόρων ἐποχῶν. Ἡ συρραφή αὐτὴ μάλιστα ἔγινε κατὰ τρόπο ἄτακτο ποὺ τάραξε τὴ συνέχεια τοῦ κειμένου. Περιέχονται ἔργα τῶν Γαβριὴλ πρωτοσύγκελλου τῆς Μεγάλης

Ἐκκλησίας, Γρηγορίου Νομοφύλακος, Μάρκου Εὐγενικοῦ, Γρηγορίου Σιναΐτου καὶ Ἀωνύμων, καθὼς καὶ ἀποσπάσματα ἔργων ἀπὸ θύραθεν συγγραφεῖς, ὅπως τοῦ Γαληνοῦ κ.ἄ.

Ἡ γραφή τῶν συγκεκριμένων φύλλων, ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν, εἶναι καθαρὸτατη, εὐανάγνωστη, στρογγυλόσχημη, ἑλαφρὰ δεξιοκλινῆς καὶ ἀσφαλῶς τοῦ 14ου αἰ. Συγκριτικὴ μελέτη μὲ τὴ γραφή τοῦ κώδικα Vat. ottob. gr. 405, τοῦ σπουδαιότερου καὶ παλαιότερου ποὺ περιλαμβάνει τὸ corpus ἔργων τοῦ Θεολήπτου καὶ εἶναι τοῦ 14ου αἰ.³, ἀποκαλύπτει τὸ πανομοιότυπο τῶν δύο γραφῶν. Τὸ κείμενο διασώζεται σὲ ἄριστη κατάσταση μὲ ἐλάχιστα ὀρθογραφικὰ ἢ τονικὰ λάθη, εἶναι μονόστηλο καὶ κυμαίνεται μεταξὺ 21 καὶ 23 γραμμῶν, κατὰ κανόνα ὅμως εἶναι 22. Φαίνεται πῶς ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ τὸ μοναδικὸ μάρτυρα, τελευταῖο ἀπομεινάρει ἐνδὸς ἀκόμη σημαντικοῦ κώδικα μὲ ἔργα τοῦ ἱεράρχη τῆς Φιλαδέλφειας⁴. Ὁ κώδικας αὐτὸς ἀνήκει σὲ ξεχωριστὸ παραδοσιακὸ κλάδο ἀπὸ ἐκεῖνον τοῦ Ottob. gr. 405⁵, ἀφοῦ διατάσσει μὲ διαφορετικὴ

αὐτὴ βρῆσκειται ἤδη στὸ στάδιο τῆς ἐκτύπωσης κι ἐλπίζουμε ἐντὸς τοῦ ἔτους νὰ ἔχη κυκλοφορηθῆ ἀπὸ γνωστὸ ἐκδοτικὸ οἶκο τῆς Ἑλλάδος.

3. Περιγραφή του βλ. σὲ Ἰ. Κ. Γρηγοροπούλου, ὀ.π., Α' μέρος, *Εἰσαγωγή*, σσ. 336 - 337.

4. Πρέπει ἀσφαλῶς ν' ἀφήσουμε κάποιο περιθώριο γιὰ τὴν ἀνώνυμη παρουσία κι ἄλλων φύλλων, ποὺ διέφυγαν ἀπὸ τὸ κύριο σῶμα σὲ συμφυστοὺς κώδικες, τὰ ὁποῖα κάποιος μελλοντικὸς ἐρευνητὴς θὰ φέρῃ στὴν ἐπιφάνεια.

5. Γραφικὴ ἀπεικόνιση καὶ σχολιασμὸ τῆς στεμματικῆς σχέσης τῶν ἄλλων χειρογράφων, ποὺ περιλαμβάνουν τὰ τρία ἔργα τοῦ Θεολήπτου βλ. ὀ.π., σσ. 374-376 καὶ

σειρὰ τὰ τρία ἔργα. Τὸ Λόγο ἀκολουθοῦν οἱ δύο ὁμιλίαι, «Ὅτι τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον» καὶ «Ἀναγωγή τοῦ εἰς τὴν συγκύπτουσαν θαύματος». Στὸ Βατικάνειο κώδικα ἐπεταὶ τοῦ Λόγου ἄλλο ἔργο τοῦ Θεολήπτου: ὁ λόγος «Περὶ νήψεως καὶ προσευχῆς» καὶ στὴ συνέχεια ἀκολουθεῖ ἡ ὁμιλία «Ὅτι τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον»⁶. Ἡ σωστὴ σειρὰ τῶν φύλλων τοῦ Suppl. gr. 64 εἶναι 82-89, 91-93, 81, 90, 94-96, 103, 104, 99-102, 97 καὶ 98.

Ὁ Λόγος καὶ οἱ δύο Ὅμιλίαι.

Πρόκειται γιὰ τρεῖς ἀπὸ τὶς πιὸ ἐκλεκτὰς συνθέσεις τῆς γραφίδας τοῦ Θεολήπτου, οἱ ὁποῖες τὸν κατατάσσουν στὴ χορεία τῶν ἀξιόμνητων νηπτικῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τῆς περιόδου λίγο πρὶν ἀπὸ τὶς ἡσυχαστικὰς ἔριδες τοῦ 14ου αἰ. Στὸ χειρόγραφο μας τὸ ἕνα μόνον ἔργο παραδίδεται ἀκέραιο καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο ἕνα εἶναι ἀκέφαλο καὶ ἕνα κολοβό.

Ἀκέραιη εἶναι ἡ ὁμιλία μὲ τίτλο:

«Ὅτι τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν γεγεννημένα παραδόξως διὰ Μωσέως ἐνεργοῦνται πνευματικῶς ἐν τοῖς ἀγωνιζομένοις κατὰ Χριστόν»⁷.

Ἀποτελεῖ λαμπρὸ δεῖγμα τῆς ἐρμηνευτικῆς μεθόδου τῶν Γραφῶν, τὴν ὁποία ἐφαρμόζει ὁ πολὺς Θεολήπτος, γιὰ νὰ καταρτίσῃ καὶ παιδαγωγῆσῃ τὸ ποιμνίό του. Χρησιμοποιώντας τὴν ἀλληγορίαν καὶ τὸν τύπο, πὺν ἐνυπάρχουν στὰ γεγονότα τῆς θείας ἀλήθειας, ἡ ὁποία ἀποκαλύπτεται δι' αὐτῶν, καθοδηγεῖ πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ νηπτικὴν ζωὴν. Διαβλέπει στὴν ἱστορικὴ ἐκκλησιαστικὴ πραγματικότητα τὶς εἰκόνες καὶ τὰ σύμβολα τοῦ νηπτικοῦ βίου. Ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἀνήκει στὴν ομάδα τῶν παραινετικῶν τοῦ ἔργου καὶ τὴν ἀπηύθυνε τὸ 1317 (Σεπτ. - Δεκ.) στὴ βασίλισσα Εἰρήνη - Εὐλογία Χούμναινα - Παλαιολογίνα, ἡ ὁποία ἦταν ἡγουμένη τῆς μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου Σωτήρος τῆς Κων/πολῆς καὶ ἀργότερα ἔγινε γνωστὴ ὡς φανατικὴ πολέμιος τοῦ ἀγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ τοῦ Ἡσυχασμοῦ⁸.

380. Στὴν παράσταση αὐτὴ φαίνονται οἱ δύο κλάδοι τῆς χειρόγραφης παράδοσης. Τὸ νέο χειρόγραφο μας διαμορφώνει πλέον καὶ τρίτη ρίζα.

6. Βλ. ὁ.π., σ. 351.

7. Περιέχεται στὰ ff. 94r-96v, 103r-104v, 99r-102v καὶ 97r σὲ συνεχῆς κείμενο. Ὑπάρχει ἀκόμη στὸ σύγχρονο μ' αὐτὸν Vat. ottob. gr. 405, ff. 58r-67v καὶ τὸν ἀπόγραφο ἐκείνου Ἀλεξ. 131 (126 ΡΠΔ), σσ. 74-88.

8. Ὅσο ἡ Εἰρήνη βρισκόταν ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Θεολήπτου καὶ μέχρι τοῦ θάνατο τοῦ μυσταγωγοῦ τῆς, συγκρατεῖτο στὴ μυστικὴ ζωὴ παρὰ τὴν ἀντιησυχαστικὴν ἢ

Ἄκεφαλος εἶναι ὁ λόγος μὲ ἐπιγραφή:

«*Λόγος τὴν ἐν Χριστῷ κρυπτὴν ἐργασίαν διασαφῶν καὶ δεικνὺς ὡς ἐν βραχεῖ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος τὸν σκοπόν*»⁹.

Ἀνήκει στὴν ομάδα τῶν νηπτικῶν τοῦ λόγων. Ἀποδέκτης τοῦ ἦταν ἡ 16ετής τότε (1308) Εἰρήνη, ἡ ὁποία εἶχε μόλις εἰσέλθει στὴ μονὴ τοῦ Φιλανθρώπου Σωτήρος. Δεδομένου τοῦ νεαροῦ τῆς ἡλικίας τῆς ὁ χαρακτήρας τοῦ ἔργου ἐκφεύγει ἐκείνου τῶν ὑπολοίπων συγγραφῶν τοῦ ἱεράρχη. Εἶναι θαυμαστός ὁδηγός - ἐγχειρίδιο γιὰ τὸ δόκιμο ἀσκητὴ ποὺ τὸν κατευθύνει ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἐμπειρικὴ πραγματικότητα τῆς ζωῆς καὶ κοινωνίας μᾶς τυπικῆς μονῆς πρὸς τὴν πνευματικὴ καὶ μυστικὴ ζωή. Ἔτσι, στὰ ἀπλὰ γεγονότα τοῦ μοναστικοῦ βίου, καταγράφει τὰ μέσα γιὰ τὴν ὑπέρβαση τοῦ κοσμικοῦ φρονήματος καὶ τὴν τρώση μὲ τὰ βέλη τοῦ θείου ἔρωτα καὶ ἐνόραση τῶν θείων θεωριῶν.

Ἦταν τὸ μόνο μέχρι τὶς ἡμέρες μας γνωστὸ σύγγραμμα τοῦ Θεολήπτου, καὶ τοῦτο τὸ ὀφείλει στοὺς ἐρανιστὲς τῆς νηπτικῆς συλλογῆς τῆς Φιλοκαλίας Μακάριο Κορίνθου καὶ Νικόδημο Ἄγιορείτη, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸ ἐνέταξαν σ' αὐτήν¹⁰. Γιὰ λόγους ποὺ ἐξηγοῦμε στὴν οἰκεία ἐνότητα τῆς περὶ Θεολήπτου μελέτης μας¹¹ τὸ κείμενο εἰσήχθη ἀλλοιωμένο καὶ βρῖθει λαθῶν¹². Ἐξάλλου κοινὸς τύπος εἶναι πὼς ἡ Φιλοκαλία χρῆζει καθαρότερου ὕστερα ἀπὸ κριτικὴ ἐπεξεργασία κειμένου. Πάντως ὡς βασικὴ αἰτία ἀλλοίωσης τοῦ συγκεκριμένου Λόγου,

ἀντινηπτικὴ τάση τῆς. Περισσότερα γιὰ τὴν πνευματικὴ σχέση τοῦ σοφοῦ ἱεράρχη μὲ τὴν ἀνήσυχη ἀριστοκρατίσσα καὶ τὴν οἰκογένειά τῆς βλ. σὲ Ἰ. Κ. Γρηγοροπούλου, ὁ.π., Α' μέρος, *Εἰσαγωγή*, σσ. 101-117.

9. Περιέχεται στὰ ff. 82r-89v, 91r-93v, 81rv, 90rv καὶ 94r. Μία πλειάδα ἀκόμη χειρογράφων διασώζει τὸ Λόγο, γεγονὸς ποὺ δείχνει πόσο δημοφιλὲς ἀνάγνωσμα ὑπῆρξε. Τὰ πιὸ σπουδαῖα εἶναι Vat. ottob. gr. 405, ff. 8r-27v καὶ Κωνσταντινίου 25, ff. 337r-345r. Βλ. Ἰ. Κ. Γρηγοροπούλου, ὁ.π., Α' μέρος, *Εἰσαγωγή*, σ. 361.

10. Βλ. *Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν*, τ. 4, (ἔκδ. «ΑΣΤΗΡ», Ἀθήνα 1961), σσ. 4 - 12. Σπαράγματα σὲ μορφή κεφαλαίων, 9 τὸν ἀριθμὸ, ἀπὸ δεῦτερο σπουδαῖο ἔργο, χωρὶς ὅμως ἀναφορὰ σ' αὐτὸ, συμπληρῶνουν τὴ συλλογή, σὲ δ,τι ἀφορὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεολήπτου. Τὰ ἀπέσπασε ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης ἀπὸ τὴν ὁμιλία «*Μερικὴ διατράνωσις πρὸς ὑπάμνησιν ἄγουσα τῶν παρὰ τοῦ ταπεινοῦ Φιλαδελφείας Θεολήπτου διαφόρως λαληθέντων καὶ γραφέντων τῆ σεβασμιωτάτῃ βασιλίσῃ Εὐλογία μοναχῆ καὶ τῆ μετ' αὐτῆς καὶ ὑπ' αὐτὴν Ἀγαθονίκη μοναχῆ*», τὴν ὁποία περιέχει τὸ ἀγιορειτικὸ χειρόγραφο τῆς ἱερᾶς Μονῆς Κωνσταντινίου ἀρ. 25. Βλ. *Φιλοκαλία*, ὁ.π., σσ. 13-15. Στὸ χειρόγραφο αὐτὸ εἶχε ὁ ἴδιος εὐκόλη πρόσβαση. Βλ. Ἰ. Κ. Γρηγοροπούλου, ὁ.π., Α' μέρος, *Εἰσαγωγή*, σσ. 316-319.

11. Βλ. Ἰ. Κ. Γρηγοροπούλου, ὁ.π., Α' μέρος, *Εἰσαγωγή*, σσ. 313-316.

12. Διαπίστωση τῶν πολλῶν καὶ σημαντικῶν σφαλμάτων βλ. ὁ.π., σσ. 306-313.

(π.χ. ἀπορρίφθηκε ἡ Εἰσαγωγή πρὸς τὴ Χούμναινα), βλέπουμε τὴν προσπάθεια ἀπὸ τοὺς φιλοησυχαστὲς διαφύλαξης τοῦ κύρους τοῦ Θεολήπτου ἀπὸ τοὺς ρύπους, ποὺ ἔρριχνε ἔμμεσα στὸ πρόσωπό του ἡ γενικότερη ἀρνητικὴ στάση καὶ μεταστροφή τῆς Χούμναινας καὶ παράλληλα ἐξαφάνισης τοῦ ὀνόματός της ἀπ' ὀτιδήποτε ἔχει σχέση μὲ τὸ μοναχισμό.

Κολοβὴ εἶναι ἡ ὁμιλία μὲ ἐπίτιτλο:

«*Ἀναγωγή τοῦ εἰς τὴν συγκύπτουσαν θαύματος διαγωγὴν ἀρίστην μυσταγωγούσα*»¹³.

Κινεῖται στὰ ἴδια μὲ τὴν πρώτη ὁμιλία πλαίσια. Ἀποκαλύπτεται καὶ ἐδῶ ἡ δεσπόζουσα ἐρμηνευτικὴ ἀρχὴ τοῦ Θεολήπτου γιὰ τὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη πρὸς παιδαγωγία τῶν μοναχῶν καὶ ἀναχωρητῶν εἴτε τοῦ κονόβιου εἴτε τοῦ ἐρημητήριου. Ἀπὸ τὸν πνευματικὸ θησαυρὸ τῶν λόγων του συλλέγουμε λίγους ἐνδεικτικοὺς ἀπαστράπτοντες μαργαρίτες:

Ὁ Κύριος ποὺ δυσωπεῖται μὲ τὴν προσευχὴ ἔρχεται στὶς ψυχὰς καὶ τὸ νοῦ, ποὺ συγκύπτει στὶς ἐπιθυμίες τῶν αἰσθητῶν, τὸν ἐκπαιδεύει νὰ φρονῇ τὰ ἄνω καὶ τὸν λύει ἀπὸ τὸ διπλὸ δεσμὸ τῆς αἴσθησης καὶ τῆς διάνοιας καὶ δεσμεύει τὴν ἔφεσή του στὸ θεῖο ἔρωτα. Ἔτσι ὁ νοῦς φθάνει στὸ πνευματικὸ θυσιαστήριο, ὅπου θυσιάζει τὴ θυσία τῆς αἰνέσεως. Θυσία αἰνέσεως εἶναι ἡ σωματικὴ πράξις τῶν ἀρετῶν καὶ ἡ διανοητικὰ ἀπερίσπαστη προσευχὴ. Ἡ νέκρωση τῶν μελῶν τοῦ σώματος στὶς ἐμπαθεῖς πράξεις, ἡ ἀκίνησις τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς στὶς φαῦλες ὁρμές, ἡ παντοτινὴ σπουδὴ στὴν ἐκπλήρωσις τῶν θείων θελημάτων, ἡ συνετὴ προφορὰ τῶν θείων ὕμνων καὶ ἡ μέσα στὴ διάνοια νηπτικὴ διάνυσις τῆς προσευχῆς.

Ἡ ὁμιλία ἐκφωνήθηκε ἀπὸ τὸ Θεολήπτο στὶς 11 Δεκεμβρίου τοῦ 1317 ἐνώπιον τῶν μελῶν τοῦ Κοινοβίου τοῦ Φιλανθρώπου Σωτήρος καὶ ἐντάσσεται στὴν ὁμάδα τῶν παραινετικῶν ἔργων.

Τὸ κείμενο.

Στὸ ἄρθρο μας αὐτὸ δίνεται τὸ κείμενο τῶν τριῶν ἔργων μὲ βάση τὴν κριτικὴ του ἐπεξεργασία ποὺ ἔχει γίνεи στὴ μονογραφία μας¹⁴. Παράλληλα ἀναπαριστᾶται ἀνάγλυφα ἡ κατάστασις τοῦ κώδικα Suppl.

13. Περιέχεται στὰ ff. 97v-98v. Τὴν ὁμιλία διασώζουσι καὶ ὁ Vat. ottob. gr. 405, ff. 67v-79r μαζί μὲ τὸν Ἄλεξ. 131, σσ. 88-105.

14. Βλ. Ἰ. Κ. Γρηγοροπούλου, ὁ.π., Β' μέρος, *Κριτικὸ κείμενο - Σχόλια*, σσ. 181-197, 199-217 καὶ 249-287.

gr. 64 καὶ ἀποτυπώνεται ἡ διαφοροποίησή του ἀπὸ τὴν Κριτικὴ Ἔκδοση μὲ τὴν ὑπόμνηση τῶν παραλείψεων λέξεων, φράσεων, λεκτικῶν διαφορῶν κ.λ.π. Τὰ σύμβολα ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἐντὸς κειμένου καὶ στὶς σημειώσεις εἶναι τὰ ἑξῆς:

<...> Προσθήκη ἐκτὸς κειμένου.

[...] Κείμενο ποὺ λείπει.

add. Προσθέτει.

mg. Στὸ περιθώριο.

om. Παραλείπει.

s.l. Πάνω ἀπὸ τὴ γραμμή.

Ὁμιλία 1.

<Θεολήπου Φιλαδελφείας>¹⁵ Ὅτι τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν γεγεννημένα παραδόξως διὰ Μωσέως ἐνεργοῦνται πνευματικῶς ἐν τοῖς ἀγωνιζομένοις κατὰ Χριστόν.

1. Εὐσύνοπτόν σοι παραίνεσιν ἐκθέμενος, τῇ ἐκ τῆς περὶ τὰ καλὰ προθυμίας ἐπερωτησάση μοναχῆ, ἐγχειρίζω πρὸς εὐχερῆ διάληψιν τῆς κατὰ τὴν ἄσκησιν ὅλης πραγματείας.

2. Ὁφείλεις, ἡ φίλη τοῦ Χριστοῦ, τὰ συμβάλλοντα τῇ σῇ σωτηρίᾳ καὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ τῶν σῶν χειλέων διανοεῖσθαι καὶ τῶν τοιούτων ἐξεχέσθαι διόλου, ἵνα τῇ σῇ ἀγαθῇ προθέσει καὶ τῆς διὰ τῶν ἔργων ἐκβάσεως (f. 94v) συναντησάσης τοῦ σωτηρίου σκοποῦ μὴ διαμάρτης. Τὰ δεσμοῦντα τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ στροβοῦντα τὴν διάνοιαν, ταῦτά ἐστιν ὕλη πραγμάτων καὶ ἐντευξίς γονέων, συγγενῶν, φίλων, συνήθων καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, σαρκὸς ἄνεσις καὶ εὐπάθεια καὶ ψυχῆς κενόδοξον φρόνημα· ταῦτά ἐστιν ὁ ἀγρός, τὰ πέντε ζεύγη τῶν βοῶν καὶ ἡ γυνή, ὧν τὴν ἀπόλαυσιν οἱ κληθέντες προτιμησάμενοι τὴν τοῦ δεσποτικοῦ δαίτνου παρητήσαντο γεῦσιν¹⁶. Ταῦτα ὁ Ἄβραάμ¹⁷ ἀποβαλόμενος διὰ τοῦ καταλιπεῖν γῆν καὶ συγγένειαν καὶ οἶκον πατρικὸν ξένος ὑπῆρξε τοῦ κόσμου καί, ὁ τῶν ἰδίων ἀποξενωθεὶς, κόλπος ἐγεγονεῖ τῶν ἀλλοτριῶν καὶ πατῆρ ἔθνῶν ἀνεδείχθη¹⁸.

3. Τοῖνυν καὶ σὺ βουληθεῖσα τοὺς τοιούτους δεσμοὺς διαρρηῆσαι,

15. Τοῦ αὐτοῦ.

16. Βλ. Λκ. 14, 16-24.

17. Ἄβραάμ.

18. Βλ. Γέν. 12, 1-6 καὶ 18, 16-19.

κατὰ τὸν Ἀβραάμ¹⁹, καὶ Χριστῷ ἀκολουθήσαι, κατὰ τοὺς ὁσίους πατέρας, καὶ λέγειν μετὰ παρ(f. 95r)ρησίας πρὸς τὸν Καθηγητήν²⁰, σὺ «διέρρηξας τοὺς δεσμούς μου, σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως»²¹, κόσμον ἀπολιποῦσα καὶ πᾶσαν τὴν ἐν αὐτῷ ματαιότητα καὶ ψευδῆ μαρίαν ὡς ἄλλην Αἴγυπτον²² ἀποφυγοῦσα ἐπὶ²³ φροντιστήριον²⁴ φέρουσα ἑαυτὴν ἀνεχώρησας καὶ τὸν σύντονον τῆς ἀρετῆς δρόμον περιπατεῖν προεῖλου.

4. Γίνωσκε οὖν ὡς εἰς ἀγῶνας ἐνέβαλες σεαυτήν, καὶ ἀγῶνας μεγάλους καὶ διηνεκεῖς, ἐπειδὴ, ὅσῳ χαννουμένη πρότερον ἠρεμεῖν²⁵ ἐποίεις τοὺς ἐχθρούς, τοσοῦτω τούτους διηρέθισας κατὰ σεαυτῆς²⁶ τὴν ῥαθυμίαν ἀπεκδυσασμένης καὶ τὰ τοῦ Πνεύματος ὄπλα ἐπενδυσασμένης²⁷. Πρῶην, ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν ἐπορεύου τοῦ κόσμου· νῦν, ὀπίσω τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ ἀκολουθοῦσα συνετάξω. Οὐχ²⁸ ἡσυχάζουσιν οἱ κοσμοκράτορες τῶν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ προσηλωμένων, ὀπίσω σου δὲ καταδιώκουσι κραταιῶς (f. 95v) μηχανώμενοι ἢ τὸ σῶμα πάλιν ἐπιρροῖσαι²⁹ εἰς τὸν περισπασμὸν ὧν ἀποφυγοῦσα πραγμάτων, ἢ τὴν διάνοιαν ταῖς μνήμαις τῆς ἀλόγου ἀναστροφῆς ἐγχρονίζουσιν καταρρυπαίνειν, καὶ οὕτω τῆς πρὸς τὰ κρείττονα προκοπῆς ἀφιστᾶν τὴν ψυχὴν, ὃ δὴ καὶ πεπόνθασιν οἱ Ἰσραηλίται, ὧν τὰ κῶλα κατεστρώθη ἐν τῇ ἐρήμῳ· σώματι γὰρ αὐλιζόμενοι ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ διανοίᾳ περιεπώλουν³⁰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ἀπολαύσεις περιεσκόπουν³¹ ἔπαθλον τῆς ματαίας ἐπιθυμίας κληρωσάμενοι τὴν ἐκπτώσιν τῆς ἐπηγγελμένης γῆς³². Ταῦτα διανοοῦσα, μαθήτρια τοῦ Χριστοῦ, ὡσπερ ἀπέφυγες τὰ κατασπώντα σε³³ πράγματα, ἐπείγου συναποφυγοῦσα καὶ τὰ συγγέοντα τὴν

19. Ἀβραάμ.

20. Πρβλ. Μθ. 23, 10.

21. Ψαλμ. 115, 7-8.

22. Ὅπως ὁ Ἰσραὴλ φεύγει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ πορεύεται στὴν ἐρημο. Ὁ Θεόληπτος ἀκολουθεῖ ἐδῶ τὴν προσφιλή του μέθοδο, τὴν ὁποία χρησιμοποιεῖ σχεδὸν σ' ὅλα τὰ ἔργα του, τῆς τυπολογικῆς ἐρμηνείας τοῦ γεγονότος. Βλ. Ἐξ. κεφ. 12-15.

23. Ἐπι.

24. Εἶναι ἢ Μονὴ ἢ τὸ Ἑσυχαστήριον. Βλ. Παλλαδίου Ἐλενοπόλεως, *Διάλογος περὶ βίου τοῦ Ἱ. Χρυσοστόμου* 11, PG 47, 37.

25. Ἡρεμεῖν.

26. Κατασεαυτῆς.

27. Πρβλ. Ρωμ. 13, 12.

28. Οὐχ'.

29. Ἐπιρροῖσαι.

30. Περιεπώλουν.

31. Βλ. Ἐξ. κεφ. 16.

32. Πρβλ. Ἐξ. 3, 8-17.

33. Κατασπώντα σε.

ψυχὴν σου νοήματα τούτων, ἵνα τῶν ὀπισθεν δεσμῶν λυθεῖσα παντελῶς τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τῶν (f. 96r) καλῶν ἀνεμποδίστως τρέχῃς. Τότε δυνήσῃ καὶ τὰ κυματώδη θελήματα τῆς σαρκὸς ὡς ὕδατα Θαλάσσης Ἐρυθρᾶς διατεμεῖν³⁴ καὶ τὴν τραχείαν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, τὴν ἀτριβῆ καὶ παγίαν καὶ φέρουσαν εἰς τὴν ἔρημον τῆς ἀπαθείας³⁵, βαδίζειν μετ' εὐκολίας μῆτε τοῖς ἐξ ἀριστερῶν μῆτε τοῖς ἐκ δεξιῶν κύμασι περιαντλουμένη, ὡς ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις ἐκφεύγουσα καὶ τὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὰ τοῦ σώματος πάθη διακόπτουσα τῇ δυνάμει τοῦ σταυροῦ καὶ τὴν μέσην καὶ βασιλικὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ μετὰ Χριστοῦ πορευομένη³⁶ ἀπαρησαμένη γὰρ ἑαυτὴν καὶ τὸν σταυρὸν αἴρουσα καὶ τοῖς ἴχνεσι τοῦ σταυρωθέντος ἐπομένη ἐκεῖ καταλύεις, ὅπου πρὸδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσηλθε Χριστός. Τότε καὶ τὰ προφητικὰ λόγια ἐναργῶς βλέπεις πληρούμενα, «*πεσοῦνται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς καὶ μυριάς ἐκ δεξιῶν σου, πρὸς σὲ δὲ οὐκ ἐγγιεῖ*»³⁷ (f. 96v) ἴστανται γὰρ αἱ ὁρμαὶ τῶν παθῶν, ὡς νεκρουμένων τῷ κέρατι τοῦ σταυροῦ. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ ἀπόστολος λέγει, «*οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις*»³⁸ μῆτε τοῖς ἐπαίνοις ἐκλυόμενοι μῆτε τοῖς ψόγοις τραχυνόμενοι.

5. Μηδὲ τοῦτό σε³⁹ λανθανέτω, τὴν ἱερὰν ἀγωνίστριαν, ἐκ δὲ τοῦ κατὰ τὸν Μωυσέα⁴⁰ τύπου χειραγωγομένη θέασαι τὴν ἐνέργειαν τοῦ Χριστοῦ, δι' ὃν καὶ οἱ τύποι καὶ αἱ σκιαὶ παρελήφθησαν εἰς πίστωσιν τοῦ κατ' αὐτὸν μυστηρίου. Ὅταν ἀμεταστρεπτὶ τὸν δρόμον τῶν ἀρετῶν βαδίζουσα, διὰ τῶν ἀρετῶν τὰ πάθη περάσασα, καὶ πρὸς ἀπάθειαν φθάσης ἰσχύι τοῦ τὸν κόσμον νικήσαντος Χριστοῦ, μὴ δημοσιεύσης τὴν ὁδὸν τῶν κατορθωμάτων. Εἰ τοῦτο ποιεῖς, σεαυτῇ τὴν νίκην ἐπιγράφεις καὶ ἰδοὺ τὰ τῆς ὑπερηφανίας πνεύματα ὀπίσω σου καταδιώκοντα διὰ τὴν ἐκπόμευσιν (f. 103r) τῶν ἀρετῶν ματαιοῦσι τὸν κόπον σου καὶ τὸν μισθόν σου ὑφαρπάζουσι, τῇ ταπεινοφροσύνῃ δὲ σεαυτὴν ἐξουδενοῦσα συγκρῦπτεις τὰς ἀρετὰς σου καὶ ἀφανίζεις τοὺς διὰ τῆς κενοδοξίας ἐπιβουλεύοντάς σοι δαίμονας⁴¹. Ὡς γὰρ ὁ Μωυσῆς⁴², μετὰ

34. Πρβλ. Ἐξ. 14, 21.

35. Βλ. Εὐαγγελίου Ποντικοῦ, *Λόγος πρακτικὸς*, Κεφάλαια ρ', 33, SC 171, 574.

36. Πρβλ. Ἀρ. 20, 17 καὶ 21, 22.

37. Ψαλμ. 90, 7.

38. Γαλ. 5, 24.

39. Μὴ δὲ τοῦτο σε.

40. Μωσέα.

41. Βλ. Εὐαγγελίου Ποντικοῦ, ὁ.π., 13, SC 171, 528.

42. Μωσῆς.

τὸ περᾶσαι⁴³ τὸν Ἰσραὴλ τὴν θάλασσαν, πλαγίως πλήξας αὐτὴν τῇ ῥάβδῳ τὰ διαιρεθέντα ταύτης ὕδατα ἦνωσε καὶ οὕτως ἦν διώδευσε τρίβον ξένην ὁ Ἰσραὴλ ἠφάνισεν, ὁμοῦ δὲ συνηφάνισε καὶ τοὺς καταδιώκοντας Αἰγυπτίους, τὴν αὐτὴν ὁδὸν βαίνειν ἐπιχειρήσαντας, καὶ κατεπόντισεν ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης⁴⁴, οὕτω καὶ ὁ κατ' ἴχνος⁴⁵ τοῦ Χριστοῦ περιπατῶν διὰ μὲν τῆς κατὰ τὰς ἀρετὰς δικαιοσύνης νεκροῖ τὸ σαρκικὸν θέλημα, διὰ δὲ τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ ὑπερήφανον φρόνημα καταργεῖ καὶ εἰρήνης τῶν λογισμῶν ἀπολαύει καὶ τοὺς ἐπινηκίους (f. 103v) ὕμνους τῷ νικητῇ Θεῷ ἀναπέμπει⁴⁶. Οὕτως οἰκονομῶν τὰ καθ' ἑαυτὴν, μᾶλλον δὲ οἰκοδομοῦσα, ἀπαρτίζει τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐνεργοῦμένην συντηρεῖς ἐν ἑαυτῇ, συσταυροῦσαι Χριστῷ καὶ συνθάπτη καὶ συνανίστασαι καὶ συνδοξάζῃ· κοινωνὸς γὰρ⁴⁷ ἀνυποκρίτως γεγонуῖα τῶν αὐτοῦ παθημάτων κοινωνὸς γίνῃ καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης.

6. Οὐκ ἀπηλλάγη ὁ Ἰσραὴλ καὶ φόβου καὶ θορύβου, ἕως ἑώρα τὴν καινισθεῖσαν ὁδὸν ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, τρέχοντας τοὺς Αἰγυπτίους ὀπίσω αὐτῶν, ὅτε δὲ τῇ μάστιγι τῆς ῥάβδου τὰ διηρημένα ὕδατα τῆς θαλάσσης συνελθόντα ἐπὶ τὸ αὐτὸ⁴⁸ καὶ τὴν γεωθεῖσαν ἄβυσσον ἄβυσσον ὑγρὰν ἀναδείξαντα πάλιν καὶ τοὺς διώκοντας συνελάβετο καὶ κατεπόντισε, τότε καὶ ὁ ἐπτοημένος λαὸς καὶ τεταραγμένος καὶ διωκόμενος ἠγαλλίασατο καὶ τὸν Θεὸν ἐμεγάλυνε⁴⁹ (f. 104r). Τὸ διὰ τῆς παραδοξοποιίας ταύτης σημαινόμενον μυστικῶς διανοοῦ καὶ πειρῶ συγκαλύπτουσα ἀεὶ τὰς ὑπὸ σοῦ τελοῦμένας θαυμασίας ἀρετὰς διὰ τῆς ἐν ταπεινοφροσύνῃ προσευχῆς· οὕτω γὰρ καὶ τοὺς διὰ τῆς κενοδοξίας βάλλοντας ἐχθροὺς ἀναιρεῖς προφανῶς καὶ σεαυτὴν διασφύζουσα, ὡς τὸ ἀρέσκειν ἀνθρώποις παντάπασι ἀποπεμπομένη⁵⁰, ἐπειδὴ κατὰ μὲν τὰς ἄλλας ἀρετὰς συνεργεῖν ὑποκρίνονται οἱ δόλιοι τοῖς ἀγωνισταῖς, καὶ τοῦτο δὲ μηχανῶνται οἱ πονηροὶ πρὸς ἀπάτην καὶ ἀδόκητον ὄλεθρον τῶν φιλαρέτων, ταπεινῶσιν δὲ σχηματίσασθαι οὐδόλως ἀνέχονται, ὡς ὑπερηφανίας γεννήτορες. Διὸ καὶ ὁ προφήτης λέγει, *«Ἴδε τὴν ταπεινώσιν μου καὶ τὸν κόπον μου καὶ ἄφες πάσας*

43. Περάσαι.

44. Βλ. Ἐξ. 14, 21-31.

45. Ἴχνος.

46. Πρβλ. Ἐξ. 15, 1-21.

47. Γαρ.

48. Ἐπιτοαυτό.

49. Βλ. Ἐξ. 14, 21-31 καὶ 15, 1-21.

50. Πρβλ. Γαλ. 1, 10 καὶ Α' Θεσ. 2, 4.

τὰς ἀμαρτίας μου»⁵¹, φησὶ δὲ καὶ ὁ διὰ τῆς Κλίμακος ἀπὸ γῆς (f. 104v) ἀνυψῶν τοὺς βουλομένους, «οὐ νενήστευκα, οὐκ ἠγγρύπησα, οὐκ ἐχαμεύνησα, ἀλλ' ἔταπεινώθην καὶ ἔσωσέ με συντόμως ὁ Κύριος»⁵². οὔτε γὰρ τὸ ὄρθιον ξύλον ἄνευ τοῦ πλαγίου σφῆζει τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, οὔτε αἱ ἀρεταὶ ταπεινώσεως δίχα σφῆζουσι τὸν ἀσκητὴν⁵³.

7. Ὑψουμένη οὖν τῶν γηίνων καὶ τῆς πρὸς αὐτὰ φιλίας διὰ τῶν ἀρετῶν, —τοῦτο γὰρ τὸ ὄρθιον ξύλον—, χρῆζεις πάντως καὶ τῆς πλαγίας ταπεινοφροσύνης εἰς συμπλήρωσιν τοῦ φωτίζοντός σε σταυροῦ, ὃν καὶ ἠρετίσω⁵⁴ βαστάζειν, τότε δὴ τότε καὶ ὑψηλὴ οὕσα καὶ ταπεινὴ ὑψηλὴ⁵⁵, διὰ τὴν τῶν αἰσθητῶν περιφρόνησιν, ταπεινὴ⁵⁶, διὰ τὸ ὑποκάτω πάντων φρονεῖν ἑαυτὴν ἐκ τοῦ λογίζεσθαι μὴ εἶναι σὸν τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ τοῦ εἰπόντος, «οὐ δύνασθε χωρὶς ἐμοῦ ποιεῖν οὐδέν»⁵⁷. Μέγα μὲν, τὸ νεκρῶσαι τὸ θέλημα τῆς σαρκός, ἤτοι τὰς ἡδονὰς διὰ τῶν ἀρετῶν, μείζον (f. 99r) δέ, τὸ ἐν ὕψει ἀρετῶν ταπεινοῦν τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς. Ὁ φεύγων τὰ πάθη φεύγει ἀπὸ προσώπου τῶν ἐχθρῶν, ὁ δὲ ἐν κατορθώμασι ταπεινούμενος ἀπαντᾷ κατὰ πρόσωπον⁵⁸ τοῖς ἐχθροῖς· «Κύριος» γὰρ «ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται»⁵⁹. Ἡ ἀρετὴ τέμνει τὸ φιλήδονον θέλημα, ἡ δὲ ταπεινώσις καταργεῖ τὸ φιλόδοξον φρόνημα. Τὸ κατ' ἀρετὴν ὀδυνηρὸν καὶ ἐπίπονον ἐλευθεροῖ τὸν ἀγωνιστὴν τῆς καθ' ἡδονὴν λειότητος⁶⁰ καὶ σχέσεως, ἡ δὲ αὐτομεμψία

51. Ψαλμ. 24, 18.

52. Ἰωάννου Σιναΐτου, *Κλίμαξ παραδείσου*, Λόγος 25, PG 88, 992D. Πρβλ. καὶ Ψαλμ. 114, 6.

53. Στὴν ἰσχύ τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τὸ συμβολισμό τοῦ σχήματος τοῦ σταυροῦ ἀναφέρονται πολλοὶ Πατέρες. Βλ. π.χ. Ἰουστίνου Φιλοσόφου, *Διάλογος πρὸς Τρύφωνα Ἰουδαῖον* 91, PG 6, 692B-693A.

54. Ἡρετίσω.

55. Ὑψηλῆ.

56. Ταπεινῆ.

57. Ἰω. 15, 5.

58. Καταπρόσωπον.

59. Παρομ. 3, 34. Βλ. καὶ Ἰακ. 4, 6 καὶ Α' Πέ. 5, 5.

60. Ὁ Θεόληπτος ἀναφέρεται κι ἄλλου στὴ λειότητα καὶ σχέση τῶν ἡδονῶν ἔχοντας ὑπόψη του ἐνδεχομένως τὴ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος. Ἀξίζει νὰ μεταφέρουμε ἐδῶ μερικὲς χαρακτηριστικὲς σκέψεις του ἀπὸ τὴν Κατήχησή του «Εἰς τὴν ἐορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»: «Ὁ ἐν πεδιάδι βαδίζων γῆ μετ' ἀναπαύσεως περιπατεῖ διὰ τὴν ὁμαλότητα τοῦ τόπου καὶ τὴν ἐνκολίαν τῆς ὁδοπορίας, ὁ δὲ ἀναβαίνων ἐν ὄρει κοπιᾷ καὶ ἰδρωτὶ περιχεῖται διὰ τὸ ἀναντες τοῦ τόπου καὶ τὴν ἐντεῦθεν τοῦ σώματος ἀγανάκτησιν. Τὴν οὖν ὁμαλὴν γῆν καὶ ὑπτίαν καὶ πρὸς τὸν δρόμον ὀραδίαν, εἰκόνα λάμβανε τοῦ καθ' ἡδονὴν βίου καὶ τῆς τρυφῆς καὶ τοῦ πλατυσμοῦ τῆς κατὰ σάρκα ζωῆς διὰ τὴν ἀνεσιν καὶ τὴν λειότητα τῶν μεταίων ἡδονῶν, τὸ δὲ ὄρος, εἰκόνα λογίζου πάλιν τῆς ἐναρέτου διαγωγῆς διὰ τὴν ἐν

καὶ ἐξουδένωσις ποιεῖ τὸν ταπεινὸν ἀναιρέτην τῆς ὑπερηφανίας, ὀδύνη δὲ καὶ ἀτιμία διὰ Θεόν, τοῦ σωτηρίου σταυροῦ τὰ ὠραΐσματα. Εἰ κενοδοξεῖς ἐν ταῖς ἀρεταῖς, ἐπιγινώσκει τῆς δεξιᾶς τὸ ἔργον ἢ ἀριστερὰ⁶¹ καὶ τρέχουσιν ὀπίσω σου οἱ Αἰγύπτιοι⁶², ὡς ἐπιστάμενοι τὴν ὁδὸν σου, εἰ δὲ ἀκενοδόξως ἐκτελεῖς τὰ ἔργα σου, λανθάνει τὴν ἀριστερὰν ἢ δεξιὰ⁶³ καὶ ὄραξ (f. 99v) ἐναργῶς βυθιζομένους τοὺς ὑπερηφάνους λογισμοὺς, ὡς ἄλλους Αἰγυπτίους⁶⁴, ἐν τῇ θαλάσῃ. Τόπος τῆς ὑπερηφανίας, τὸ φρόνημα· τόπος τῶν ἀλόγων παθῶν, τῶν ἐν τῇ ψυχῇ κινουμένων, τὸ θέλημα· τόπος τῆς ἐν τῷ σώματι τελουμένης καθ' ἡδονὴν ἀμαρτίας, ἢ αἰσθησις.

8. Δεῖ οὖν τοὺς τρεῖς τούτους πολέμους νικῆσαι τὸν ἀγωνιστὴν, νικᾷ δὲ ὁ γνησίως ἐπόμενος τῷ διὰ θανάτου νικητῇ τοῦ θανάτου Χριστῷ. Εἰ μὴ ἐμαστιγώθη ἢ Αἴγυπτος, οὐκ ἀπελύθη ὁ Ἰσραήλ⁶⁵· εἰ μὴ ἐπλήγη ἢ θάλασσα κατ' εὐθείαν⁶⁶, οὐ διέβη ὁ διωκόμενος λαὸς τὴν ὑγρὰν διὰ ξηρᾶς⁶⁷· εἰ μὴ πλαγίως ἐμαστίχθη πάλιν ἢ θάλασσα, οὐκ ἠφανίζετο ὁ διώκων ἐχθρός⁶⁸. Πλήξον τὴν σάρκα τῇ δεκαλόγῳ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ⁶⁹· τῇ ἀκτημοσύνῃ⁷⁰, λέγω, τῇ φυγῇ τῶν ἀνθρώπων⁷¹, τῇ ἐγκρατείᾳ⁷² τῶν (f. 100r) ἐκουσίων ἡδονῶν, τῇ ὑπομονῇ⁷³ τῶν ἀκουσίων θλιβερῶν, τῇ εὐρύθμῳ ψαλμοδίᾳ⁷⁴, τῇ μετ' ἐπιστασίας ἀναγνώσει⁷⁵, τῇ μετὰ προσοχῆς προσευχῇ⁷⁶, τῇ συμμέτρῳ ἀγρυπνίᾳ⁷⁷, τῇ εὐκατανύκτῳ

πᾶσιν ἐγκράτειαν καὶ τὸ τραχὺ τῆς ἀσκήσεως καὶ τὸ ἐπώδυνον τῆς ὑπομονῆς τῶν συναντῶντων θλιβερῶν». Βλ. Ἰ. Κ. Γρηγοροπούλου, Θεολόγητος Φιλαδελφείας (1250-1322), Βίος καὶ ἔργα, Β' μέρος, Κριτικὸ κείμενο - Σχόλια, σ. 160, στίχ. 12-24.

61. Πρβλ. Μθ. 6, 3.

62. Πρβλ. Ἐξ. 14, 23.

63. Πρβλ. Μθ. 6, 3.

64. Πρβλ. Ἐξ. 14, 27-28.

65. Βλ. Ἐξ. κεφ. 12.

66. Εὐθείαν.

67. Βλ. Ἐξ. 14, 21-22.

68. Βλ. Ἐξ. 14, 27-28.

69. Πρβλ. Ἐξ. 20, 1-17.

70. Ἀκτημοσύνη: α s.l.

71. Φυγῇ τῶν ἀνθρώπων: β s.l.

72. Ἐγκρατεία: γ s.l.

73. Ὑπομονή: δ s.l.

74. Ψαλμοδία: ε s.l.

75. Ἀναγνώσει: στ s.l.

76. Προσευχῇ: ζ s.l.

77. Ἀγρυπνία: η s.l.

γονυκλισία⁷⁸ καὶ τῇ εὐλόγῳ σωπῇ⁷⁹. Εἰ ταῦτα κατέχεις ἀνολιγόρως, φεύγεις τὴν ἁμαρτίαν, τὴν δεκαχῶς τραυματίζουσάν σε διὰ τῆς δουλείας τῶν κακῶν· ἡ γὰρ καθήδονος τῆς σαρκὸς ἀπόλαυσις διὰ τῆς πενταδικῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου τὴν ψυχὴν παραπειθούσα τῇ ὕλῃ τῶν αἰσθητῶν προσηλοῖ⁸⁰, ὧν ἡ γένεσις ἢ τετράστοιχος κτίσις ἐστὶ⁸¹. Συντιθεμένης οὖν τῆς τετρακτύος τῶν αἰσθητῶν⁸² τῇ κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἑξαδικῇ ἐνεργείᾳ ὁ δέκατος ἀριθμὸς συμπληροῦται, δι' οὗ καὶ ὁ λόγῳ διοικούμενος ἄνθρωπος διδάσκεται ἀ(f. 100v)πλανῶς τὴν ὀλοκλήρως κακουχοῦσαν ἁμαρτίαν τὸν καθ' ἕκαστον⁸³ ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ τοῦτό σοι εὐρήσεις, ὑποσημαίνοντα οἶμαι καὶ τὸν χρόνον τῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον παροικίας καὶ δουλείας τοῦ Ἰσραήλ· τετρακόσια γὰρ ἔτη διετέλεσαν οἱ Ἑβραῖοι ταλαιπωρούμενοι ἐν τῇ Αἰγύπτῳ. Ὡς οὖν ἐκεῖ ἢ ἑκατοντὰς συμπλήρωσις οὔσα τῶν δεκάδων τὴν τελειότητα ἔχει, τετραπλασιαζομένη δὲ ἀπαρτίζει τὸν τετρακόσια, οὕτω καὶ ἡ τετρὰς ἐνταῦθα τῶν αἰσθητῶν προστεθεῖσα ταῖς πέντε αἰσθήσεσι καὶ τῷ κατὰ προφορὰν⁸⁴ λόγῳ, ἕκτω ἀριθμῷ ὄντι καὶ τελείῳ, τὴν δεκάδα κεφαλαιοῖ⁸⁵. Σὺ τοίνυν τὴν εἰρημένην δεκάδα τῶν σωτηρίων τρόπων ἀντικατάστησον πρὸς τὴν πολεμίαν δεκάδα τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν αἰσθήσεων, τὴν ἀνενδότης καὶ ἀπατηλῶς προσβάλλουσαν καὶ συνθλίβουσαν τὴν ψυχὴν σου, καὶ καταπολέμησον (f. 101r) αὐτήν, καὶ ὄψει τὸν νοῦν ἀπολυόμενον τῆς πολυειδοῦς καὶ δυσασπλλάκτου δουλείας τῶν ἀλόγων ἡδονῶν. Ταύτης δὲ τῆς ἐλευθερίας ἀξιωθεῖσα αὐτίκα καὶ διάκρισιν ὀρθὴν προσλαμβάνεις, δι' ἧς καὶ τὰ ἐμπαθῆ θελήματα διαιροῦσα καὶ τὴν ταραχώδη τῶν παθῶν σύγχυσιν διαπερῶσα διὰ τῆς πρὸς τὰς ἀρετὰς διαθέσεως καὶ τῆς τῶν

78. Γονυκλισία: θ s.l.

79. Σωπῆ: ι s.l.

80. Βλ. Γρηγορίου Παλαμά, *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν*, Ὁμιλία 34, PG 151, 428B.

81. Πρβλ. Ἀναστασίου Σιναΐτου, *Ἐκ τοῦ κατ' εἰκόνα*, PG 89, 1148A, Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περὶ τῆς οὐρανίου ἱεραρχίας* 15, 6, PG 3, 336A καὶ Γρηγορίου Νύσσης, *Περὶ τοῦ τί ἐστὶ τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν*, PG 44, 1328B.

82. Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Θεολήπτου στὴν τετρακτὺ σὲ σχέση με τοὺς ἀριθμοὺς 6 καὶ 10 μαρτυρᾷ γνώση τῆς ἀριθμολογίας τῶν Πυθαγορείων. Γιὰ τὴν καθόλου θύραθεν παιδεία τοῦ Θεολήπτου, ἡ ὁποία περιελάμβανε σπουδὲς στὴ γραμματικὴ, τὴν ποιητικὴ, τὴν ρητορικὴ καὶ τὴ φιλοσοφία, καὶ τὴν ἀγάπη του γιὰ τὰ ὁμηρικὰ γράμματα βλ. Ἰ. Κ. Γρηγοροπούλου, ὅ.π., Α' μέρος, *Εἰσαγωγή*, σσ. 23-27.

83. Καθέκαστον.

84. Καταπροφορὰν.

85. Βλ. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, *Στρωματεῖς* 2, 11, PG 8, 985BC.

θειῶν λογίων μελέτης, ἐντεῦθεν καὶ τῇ μνήμῃ τῆς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ταπεινώσεως, καθάπερ ῥάβδω χρωμένη καὶ ὀχυρουμένη, τὴν ἐπ' ἀρεταῖς ἔπαρσιν τοῦ φρονήματος πλήττουσα καὶ καταστέλλουσα.

9. Ἵνα δὲ τρανοτέραν ἐπίδειξιν παρέξω σοι τοῦ κατὰ τὴν χάριν μυστηρίου, καὶ τὰ τῆς σκιάς παραβάλλω ταῖς τῆς χάριτος ἐνεργείαις, ὅπως κατανοοῦσα τὰ πνευματικῶς σοι τελούμενα τὸ πρόθυμον τῆς ψυχῆς διαναστήσης. Ἐκεῖ, Μωυσῆς, ἐνθάδε, Χριστός· ἐκεῖ, δούλος, ἐνταῦθα, (f. 101v) δεσπότης· ἐκεῖ, ῥάβδος⁸⁶, ὠδε⁸⁷, σταυρός· ἐκεῖ, ἀπειλαὶ καὶ πληγαί, ἐνταῦθα, ἐντολαὶ καὶ ἐπαγγελίαι· ἐκεῖ, ὁ παλαιὸς Ἰσραήλ, ὠδε⁸⁸, ὁ κατὰ Χριστὸν κτιζόμενος λαὸς καὶ ὁ νοῦς ἐκάστου πιστοῦ· ἐκεῖ, ἐξέλευσις ἀπ' Αἰγύπτου καὶ λύτρωσις κακουχομένου λαοῦ, ὠδε⁸⁹, φυγὴ κόσμου καὶ ἀποχὴ ἀμαρτίας καὶ ὑπακοὴ πρὸς Χριστόν· ἐκεῖ, Φαραὼ καὶ Αἰγύπτιοι καταβιαζόμενοι σώματα, ἐνταῦθα, Σατάν καὶ δαίμονες, οἱ ψυχὰς ἀπολέσαι σπουδάζοντες· ἐκεῖ, Θάλασσα Ἐρυθρὰ τὴν πρὸς ἔρημον ἀπαγωγὴν κωλύουσα, ἐνθάδε, θέλησις σαρκικὴ καὶ σχέσις ῥεούσης ἐπιθυμίας εἰργουσα τὴν πρὸς τὴν θεῖαν ἀγάπην ὁδόν· ἐκεῖ, παράδοξος διαίρεσις καὶ ἀποκατάστασις πάλιν τοῦ ὕδατος, ἢ μὲν, γέφυραν πρὸς σωτηρίαν τοῖς διωκόμενοις, ἢ δέ, τάφον πρὸς ἀπώλειαν τοῖς διώκουσι σχεδιάσασα, ἐνταῦθα, ἐκούσιος ἐκκοπὴ θελήματος καὶ ταπεινώσις, ἢ μὲν, ἀπὸ τῶν καλῶν τὰ φαῦλα δια(f. 102r)κρίνουσα, ἢ δέ, ἐξουδένωσιν ἔμφρονα τῷ κατορθοῦντι προβαλλομένη καὶ διὰ τῆς αὐτομεμψίας καὶ τὰ κατορθώματα καλύπτουσα, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν ἀφανίζουσα· ἐκεῖ, ἔρημος τὸν φυγάδα λαὸν ἀναπαύουσα, ὠδε⁹⁰, ἀπάθεια, τῆς ταπεινώσεως ἢ διάδοχος, τὴν ὀχλησιν τῶν παθῶν καταπαύουσα. Ὅπου γὰρ ταπεινώσις, ἐκεῖ χάριτος ἐνοίκησις· ὅπου δὲ χάριτος παρουσία, ἐκεῖ παθῶν ἀλλοτριώσις· ὅπου δὲ παθῶν μακρυσμός, κοιτασμός εἰρήνης· ὅπου δὲ εἰρήνη, Πνεύματος ἀγίου ἐπισκίασις ὅλην παρακαλοῦσα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ νοῦν.

10. Ταῦτα διαλογιζομένη ἀκενοδόξως καὶ ἀναβάσεις διανοίας ποιοῦσα⁹¹ καὶ ἀπὸ «δυνάμεως εἰς δύναμιν»⁹² προβιβάζουσα τριπλὴν ἐρημίαν καὶ μόνωσιν, μοναχῆ, τὸ ὄνομά σου παρεγγυάται σοι, ἐπειδὴ

86. Ῥάβδος.

87. Ὡδε.

88. Ὡδε.

89. Ὡδε.

90. Ὡδε.

91. Πρβλ. Ψαλμ. 83, 6.

92. Ψαλμ. 83, 8.

καὶ τὸν προφήτην εὐρίσκεις συμμαρτυρούμενον (f. 102v) καὶ διὰ τριῶν παραδειγμάτων τὴν τριττὴν σοι ταύτην τάξιν ὑπαινιττόμενον· ἦνίκα καὶ γὰρ τῆς ὕλης μακρυνθῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὁμοιοῦσαι πελεκάνι⁹³ ἐν ἐρήμῳ ἀυλιζομένῳ, ὅταν δὲ τὴν σάρκα διὰ τῶν κατὰ τὰς ἀρετὰς πόνων καθυποτάξας τῶν πρὸς αὐτὴν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν διαλογισμῶν τὴν ψυχὴν ἀπορρηξῆς, νυκτικόρακι παραβάλλη παραμένοντι ἐν οἰκοπέδῳ, ὅταν δὲ πάλιν τῶν ἐννοιῶν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐνθυμήσεων ἀποδιαστήσης τὸν νοῦν, στρουθίον εἰκονίζεις μονάζον ἐπὶ δώματος συνωδὰ τῷ προφήτῃ καὶ αὐτῇ φθεγγομένη, «*ἀμοιῶθην πελεκάνι ἐρημικῷ, ἐγενήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ*»⁹⁴, «*ἠγρύπνησα καὶ ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματος*»⁹⁵.

11. Οὕτως ἡ τριβόλος κακία συντρίβεται. Οὕτως ὅλος ὁ πόθος τῆς τριμεροῦς ψυχῆς⁹⁶ πρὸς τὸν ἐν Τρι(f. 97r)άδι Θεὸν ἓνα συναίγεται· φιλαργυρίας γὰρ ἀφανιζομένης ὑπὸ τῆς ἀκτησίας καὶ φιληδονίας μαραινομένης διὰ τῆς κατὰ τὴν σάρκα κακοπαθείας καὶ κενοδοξίας καταστρεφομένης ὑπὸ τῆς ταπεινοφροσύνης, πᾶσα ἢ διάθεσις τῆς ψυχῆς τῷ Θεῷ προσκολλάται καὶ τοῦ «*κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν*»⁹⁷ τὸ κάλλος ἀναζωγραφεῖται⁹⁸ καὶ τῆς παραγαγούσης καὶ ἐπισκοπούσης καὶ συντηρούσης τὸ πᾶν ἀγίας Τριάδος⁹⁹ ἢ ἐπίγνωσις φανεροῦται ἠδονῆς ἀρρήτου καταξιοῦσα τὸν ἐνούμενον αὐτῇ καθαρῶς καὶ ὀλικῶς δοξάζοντα ταύτην ὡς Μονάδα καὶ Τριάδα¹⁰⁰, ὅτι τῷ ἐν τῇ μακαρίᾳ Τριάδι ἐνὶ Θεῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

93. Πελεκάνι: ἐρημικῷ add.

94. Ψαλμ. 101, 7.

95. Ψαλμ. 101, 8.

96. Γιὰ τίς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἢ τὸ τριμερές της βλ. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, *Στρωματεῖς* 5, 12, PG 9, 120B, Ἰππολύτου Ῥώμης, *Κατὰ πασῶν τῶν αἵρέσεων ἔλεγχος* 5, 7, PG 16, 3130B, Ὀριγένης, *Κατὰ Κέλσου* 5, 47, PG 11, 1256A, Εὐαγγεῖου Ποντικίου, *Κεφάλαια πρακτικὰ* 89, SC 171, 680-688, Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ τῶν ὁκτῶ τῆς πονηρίας πνευμάτων*, PG 95, 92B-96B καὶ Συμεῶν Νέου Θεολόγου, *Κεφάλαια πρακτικὰ καὶ θεολογικὰ ρ'*, Ἑκατοντὰς 1, 29, SC 51, 48.

97. Γέν. 1, 26.

98. Βλ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν* 4, 5, PG 70, 1121D-1124A.

99. Βλ. Ἐπιφανίου Κωνσταντίας, *Πανάριον* 3, 1, 76, PG 42, 612B.

100. Βλ. Ἐπιφανίου Κωνσταντίας, *Ἀγκυρωτὸς* 22, PG 43, 57D-60A καὶ Ἀνδρέου Κρήτης, *Τῆ Μεγάλῃ Β' ἐσπέρας, εἰς τὸ Ἀπόδειπνον*, (Τριῶδιο Μεγάλης Ἑβδομάδος), PG 97, 1409A.

Λόγος 1.

[Θεολήπτου Φιλαδελφείας. Λόγος τὴν ἐν Χριστῷ κρυπτὴν ἐργασίαν διασαφῶν καὶ δεικνύς ὡς ἐν βραχεῖ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος τὸν σκοπόν.

1. Βασίλισσα χρηματίσασα κατὰ κόσμον ἐσπούδασας καὶ κατὰ παθῶν βασιλεῦσαι καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ σώματος εἰς τὴν τῆς ψυχῆς εὐπρέπειαν μεθαρμόσασθαι καὶ διὰ τῆς κατὰ τὰς ἀρετὰς ἀληθείας τὴν κατὰ τὰ πράγματα φαντασίαν διακρούσασθαι καὶ δεῖξαι τὴν πτωχείαν ἀληθινὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐτέλειαν μεγαλειότητα καὶ τὴν κάκωσιν ἄνεσιν καὶ τὴν θλίψιν χαράν, τῆς ὄντως σοφίας τὰ κατορθώματα¹⁰¹, οὐ χάριν καὶ ἀξίως τῆς ἐπαινουμένης μεταμφιάσεως πρὸς ἡμᾶς τὴν ἐρώτησιν ἐποιήσω καὶ διενόησω τύπον μαθεῖν σύντομον, ἀσκητικῶ βίῳ κατάλληλον.

2. Καὶ ἡμεῖς, ἅμα μὲν ὑπακοὴν ἐκπεραίνοντες, ἅμα δὲ καὶ ὀφειλὴν ἀποτινύντες, — καὶ γὰρ παντὶ τῷ αἰτοῦντι παρέχειν ἡμῖν ἐπιτέτραπται¹⁰² κατὰ τὴν ἐνοῦσαν ἡμῖν μικρὰν δύναμιν, μᾶλλον δὲ κατὰ τὸ μέτρον τῆς δοθείσης ἡμῖν χάριτος¹⁰³ ἀφάτω Θεοῦ χρηστότητι —, τὸν παρόντα λόγον ἐκθέμενοι σοὶ ἐγχειρίζομεν τὴν τρίβον τοῦ μονήρους βίου ἐξομαλίζοντες, καταντῶσαν εἰς τὴν ὁδὸν τὴν σωτηρίων, αὐτὸν τὸν Χριστόν¹⁰⁴, τὴν ἀληθινὴν τῶν εἰς αὐτὸν ἡλικιότων παράκλησιν.

3. Ἐκ βάθους καρδίας ὀφείλεις ἐξυμνεῖν τὸν Θεόν, ὅτι σοφίας ἀκτίνας εἰσδεξαμένη παρ' αὐτοῦ τὸ τῆς νεότητος ἄνθος ἀσκητικοῖς πόνοις μαρᾶναι διενόησω¹⁰⁵, ὅτι ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος διατελοῦσα τῶν τῆς νεότητος κολακευμάτων κατεφρόνησας καὶ μονάζειν προέκρινας καὶ Χριστῷ νυμφευθῆναι ἠγάπησας. Ἐπεὶ οὖν τὸν ἀχλυοποιὸν κόσμον ἀφήκας, πρὸς δὲ τὸν τῆς ἀρετῆς διαυγέστατον κόσμον ἔδραμες καὶ τὸν καινοποιὸν βίον μετετάξω βιοῦν, χρεῶν πάντως καὶ τὰ οἰκεῖα τῷ μοναδικῷ ἐπαγγέλματι¹⁰⁶ φρονήματά τε καὶ πράγματα κατασπάξασθαι, ἀλλὰ μὴ νενοθευμένην ἐπιδείκνυσθαι τὴν τοῦ βίου μεταβολήν,

101. Πρβλ. Μ. Ἀθανασίου, *Περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ κατὰ Ἀρειανῶν* 5, PG 26, 992AB.

102. Πρβλ. Μθ. 7, 7 καὶ 8.

103. Πρβλ. Ἐφ. 4, 7.

104. Πρβλ. Ἰω. 14, 6.

105. Βλ. Εὐαγγελίου Ποντικοῦ, *Λόγος πρακτικός*, Κεφάλαια ρ', 15, SC 171, 536.

106. Πρβλ. τὸ ἔργο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, «*Περὶ τοῦ τί τὸ Χριστιανῶν ἐπάγγελμα*».

ἵνα μὴ τῆς κοσμικῆς συγχύσεως¹⁰⁷ μίγμα ἐπιφερομένη τὴν καθαρὰν τῆς ἀρετῆς ἐπιταράττης ὄψιν κἀντεῦθεν ἄκαρπος γένηται ἢ ἀναχώρησός σου.

4. Τὸ μοναδικὸν ἐπάγγελμα δένδρον ἐστὶν ὑψικόμον τε καὶ γονιμώτατον, οὗ ῥίζα μὲν, ἢ τῶν σωματικῶν πάντων ἀλλοτριώσεις, κλάδοι δέ, ἢ ἀπροσπάθεια τῆς ψυχῆς καὶ τὸ μηδεμίαν σχέσιν πρὸς τὰ πράγματα, ὧν τὴν φυγὴν ἐποιήσατο, ἔχειν¹⁰⁸, καρπὸς δέ, τῶν ἀρετῶν ἢ κτήσις καὶ ἡ θεοποιὸς ἀγάπη καὶ ἡ ἐκ τούτων μὴ διακοπτομένη εὐφροσύνη· «ὁ καρπὸς» γάρ, φησί, «τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη»¹⁰⁹. Ἡ τοῦ κόσμου φυγὴ τὴν πρὸς Χριστὸν καταφυγὴν χαρίζεται· κόσμον δὲ λέγω τὴν φιλίαν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ τῆς σαρκός¹¹⁰. Ὁ ἐκ τούτων ἀλλοτριούμενος ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀληθείας, οἰκειοῦται Χριστῷ κτώμενος τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, δι' ἣν ἅπαντα τὰ τοῦ κόσμου ἀποποιήσασθε τὸν πολῦτιμον μαργαρίτην Χριστὸν ἐξωνήσατο¹¹¹. Χριστὸν ἐνδεδυσαι διὰ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος¹¹², ἀπεβάλου τὸν ῥύπον διὰ τοῦ θείου λουτροῦ, τῆς πνευματικῆς χάριτος τὴν λαμπρότητα ἐκομίσω¹¹³ καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς πλάσεως ἀπέλαβες διὰ τῆς ἀναπλάσεως¹¹⁴.

5. Ἄλλὰ τί γέγονε, μᾶλλον δὲ τί πέπονθεν, ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἄβουλίας; διὰ τῆς πρὸς τὸν κόσμον φιλίας ἠλλοίωσε τοὺς θεοὺς χαρακτηρῶν· διὰ τῆς πρὸς τὴν σάρκα συμπαθείας ἠχρείωσε τὴν εἰκόνα¹¹⁵. Ἡ ἀγλὺς τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν ἡμαύρωσε τὸ τῆς ψυχῆς ἔσοπτρον, δι' οὗ Χριστός, ὁ νοητὸς ἥλιος¹¹⁶, ἐμφανίζεται σοί.

107. Πρβλ. Γρηγορίου Θεολόγου, *Εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν ἐπιτάφιος, περιόντων ἐπὶ τῶν γονέων*, Λόγος 7, 17, PG 35, 776BC.

108. Βλ. Συμεὼν Νέου Θεολόγου, *Κεφάλαια πρακτικὰ καὶ θεολογικὰ ρ'*, Ἑκατοντὰς 1, 84, SC 51, 65.

109. Γαλ. 5, 22.

110. Βλ. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Κεφάλαια περὶ ἀγάπης*, Ἑκατοντὰς 2, 53, PG 90, 1001B.

111. Πρβλ. Μθ. 13, 45-46.

112. Πρβλ. Γαλ. 3, 27.

113. Βλ. Γρηγορίου Θεολόγου, *Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα*, Λόγος 40, 10, PG 36, 372AB.

114. Βλ. Γρηγορίου Θεολόγου, *Εἰς τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Γοργονίαν ἐπιτάφιος*, Λόγος 8, 6, PG 35, 796B καὶ *Εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα μετὰ τὰ κατὰ Μάξιμον*, Λόγος 27, 10, PG 35, 1241B.

115. Βλ. Βασιλείου Σελευκείας, *Εἰς τὸν δαιμονιῶντα*, Λόγος 23, 1, PG 85, 272A καὶ Ἀρέθα Καισαρείας, *Ἐπίγραμμα εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν* 11, PG 106, 577A.

116. Βλ. Συμεὼν Νέου Θεολόγου, *Κεφάλαια γνωστικὰ τε καὶ θεολογικὰ κε'*, Ἑκατοντὰς 2, 24, SC 51, 78-79.

6. Τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ τὴν ψυχὴν καθηλώσασα ἐπέγνωσ τὸν σκοτασμόν τῆς κοσμικῆς ἀνωμαλίας, συνήκας τὸν ἐκ τῶν θορυβῶν συναγόμενον τῆς διανοίας σκορπισμόν, ἐώρακας τὸν ἐκ τοῦ πολυταράχου βίου συναντῶντα τοῖς ἀνθρώποις μάταιον περισπασμόν καὶ οἶδας τὸ βέλος τοῦ κατὰ σοῦ ἀνχοῦντος. Ἐπεὶ ἐτρώθης τῷ βέλει τοῦ κατὰ τὴν ἡσυχίαν ἔρωτος, ἐζήτησας τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν¹¹⁷. ἔμαθες γάρ, «ζήτησον εἰρήνην καὶ διώξον αὐτήν»¹¹⁸. Ἐπόθησας τὴν ἐκεῖθεν ἀνάπαυσιν, ἐπειδὴ ἤκουσας, «ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου»¹¹⁹. Διὰ γοῦν ταῦτα καὶ διενοήσω τὴν εὐγένειαν, ἣν ἀπέλαβες ἐν τῷ βαπτίσματι κατὰ χάριν, ἀπεβάλου δὲ κατὰ γνώμην διὰ τῶν παθῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀνακαλέσασθαι¹²⁰. Ἀμέλει καὶ τὴν ἀγαθὴν γνώμην εἰς ἔργον ἐξέβαλες τῷ ἱερῷ φροντιστηρίῳ¹²¹ παραβαλοῦσα καὶ τὰ τίμια τῆς μετανοίας ἄμφια περιβαλομένη καὶ τὴν μέχρι θανάτου καταμονὴν ἐν τῷ μοναστηρίῳ εὐψύχως ἐπαγγειλαμένη. Δευτέραν ἤδη συνθήκην πρὸς Θεὸν ἐποιήσω, τὴν πρώτην, εἰς τὸν παρόντα βίον εἰσερχομένη, τὴν δευτέραν, πρὸς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βίου ἐπειγομένη. Τότε, διὰ τῆς εὐσεβείας τῷ Χριστῷ προσελήφθης¹²², νῦν, διὰ τῆς μετανοίας τῷ Χριστῷ προσηρομόσθης· ἐκεῖ, χάριν εὔρες, ὧδε, χρῆος συνέθου· τότε, νηπιάζουσα τοῦ δοθέντος σοι ἀξιώματος οὐκ ἠδυνήθης, εἰ καὶ ὑστερον ἀυξηθεῖσα τὸ μέγεθος ἔγνωσ τῆς δωρεᾶς καὶ χαλινὸν ἐπὶ στόματος φέρεις¹²³, νῦν, ἐν τελείῳ φρονήματι διατελοῦσα τὴν δύναμιν τῆς συνταγῆς ἐπιγινώσκεις.

7. Ὅρα μὴ καὶ ταύτην ἀθετήσασα τὴν ὑπόσχεσιν καθάπερ τι σκεῦος συντριβὲν ὀλοκλήρως ἀπορριφῆς εἰς σκότος τὸ ἐξώτερον ἔνθα ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων¹²⁴. Δίχα γὰρ τῆς κατὰ τὴν μετάνοιαν ὁδοῦ ἄλλη τρίβος ἐπανάγουσα πρὸς σωτηρίαν οὐ πέφυκεν. Ἄκουσον τί σοι Δαυὶδ ἐπαγγέλλεται· «τὸν] (f. 82r) Ὑψιστον ἔθου καταφυγὴν σου»¹²⁵ καὶ τὴν κατὰ Χριστὸν προεἶλου τεθλιμμένην

117. Πρβλ. Ἱερ. 36, 11.

118. Ψαλμ. 33, 15.

119. Ψαλμ. 114, 7.

120. Βλ. δ.π., σημ. 114.

121. Βλ. Παλλαδίου Ἐλενοπόλεως, *Διάλογος περὶ βίου τοῦ Ἱ. Χρυσοστόμου* 11, PG 47, 37.

122. Πρβλ. Ρωμ. 15, 7.

123. Πρβλ. Δ' Βασ. 19, 28, Ἦσ. 37, 29 καὶ Ἰακ. 3, 3.

124. Πρβλ. Μθ. 8, 12.

125. Ψαλμ. 90, 9.

ζωὴν¹²⁶; «οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακὰ»¹²⁷, τὰ ἐκ τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου¹²⁸ τῆς κοσμικῆς ἀναστροφῆς προσδεθέντα σοι, οὐχ¹²⁹ ἔψεταιί σοι μετανοεῖν αἰρουμένη¹³⁰ ἔρως χρημάτων, τρυφή, τιμὴ, καλλωπισμός, ἀκρασία αἰσθήσεων, «οὐ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντί σου»¹³¹, μετεωρισμός διανοίας, αἰχμαλωσία νόος, χαύνωσις ἀλλεπαλλήλων λογισμῶν καὶ ἄλλη πᾶσα ἐκούσιος παρατροπὴ καὶ σύγχυσις, οὐδὲ φιλία γεννητῶρων, ἀδελφῶν, συγγενῶν, φίλων καὶ συνήθων συναντήσῃ σοι, οὐδὲ ἢ πρὸς τούτους ἄκαιρος καὶ ἀσυντελής συντυχία καὶ ὁμιλία παροικῆσει ἐν σοί.

8. Εἰ τούτων τὴν ἀποταγὴν ἀγαπήσεις σῶματι καὶ ψυχῇ¹³², μάστιξ

126. Πρβλ. Μθ. 7, 14.

127. Ψαλμ. 90, 10.

128. Πρβλ. Μθ. 7, 13.

Εὐρυχώρου.

129. Οὐχ'.

130. Αἰρουμένη.

131. Ψαλμ. 5, 6.

132. Βλ. Μ. Βασιλείου, Ὅροι κατὰ πλάτος, Ἐρώτηση 8, 1, PG 31, 936C καὶ Λόγος ἀσκητικὸς καὶ παραίνεις περὶ ἀποταγῆς βίου καὶ τελειώσεως πνευματικῆς 2, PG 31, 629C-632B.

Σὲ δύο ἀκόμη λαμπρές του ὁμιλίες ὁ Θεόκλητος ἀσχολεῖται ἐν ἐκτάσει μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀποταγῆς. Στὴν πρώτη μὲ τὸν τίτλο «Διδασκαλία πρὸς μοναζούσας εὐφυῶς τὸ μυστήριον τῆς Χριστοῦ γεννήσεως προσαρμόζουσα τῇ μοναδικῇ πολιτείᾳ» σημειώνει: «Χριστὸς ἐκ παρθένου γεγέννηται καὶ τὴν παρθένον μητέρα πεποίηκε καὶ ἡ μήτηρ παρθένος μεμένηκεν, (ἀμφότερα παράδοξα καὶ νόμον ἀνθρώπινον ὑπερβαίνοντα), ἵνα σὺ, ἡ τὴν γαμικὴν συνάφειαν ἀποστραφεῖσα καὶ τῆς τοῦ κόσμου ὁμιλίας ἀποχωρήσασα ἑαυτήν, οὐ μόνον τῷ σῶματι, ἀλλὰ καὶ τῷ πνεύματι παρθένος τελῆς καί, ὡς ἀπῶσω τὰς κατὰ πράξιν σαρκικὰς ἡδονάς, ἀποκρούσης καὶ τὰς διὰ τῶν λογισμῶν ψυχικὰς ἐπιθυμίας τὸν τοῦ κόσμου συνδυασμὸν ἐν τῷ φρονήματι μὴ ποιουμένη, σῶματι δὲ καὶ ψυχῇ μοναχῇ θεωρουμένη καὶ τὸν ὄρον τῆς μοναδικῆς ζωῆς καὶ ἐν τῷ ἔξωθεν σχήματι καὶ ἐν τῷ ἔσωθεν φρονήματι ἀληθῶς διασφύζουσα. Σοῦ δὲ καθαρευούσης ἀπὸ σαρκικῶν πράξεων καὶ λογισμῶν ἐμπαθῶν, ἡ τῆς παρθενίας φαιδρότης ἐν σοὶ ἀνατέλλει καὶ αὐτίκα συλλαμβάνεις τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον μηδὲν ἄλλο βαστάζουσα ἐν τῇ καρδίᾳ ἢ τὴν μελέτην τῆς ἀποταγῆς καὶ τῆς ὑπακοῆς, τὴν φροντίδα τῶν θεοποιῶν ἐντολῶν καὶ τὴν μνήμην τῶν ἐν ἀρχῇ συνθηκῶν... Χριστὸς ἐν τῷ σπηλαίῳ γεγέννηται, ἵνα σὺ ἐν ᾧ εἰσῆλθες μοναστηρίῳ προσμένουσα διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας πνευματικῶς ἀναγεννηθῆς ποθοῦσα γὰρ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀπογραφῆναι κατέλιπες πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν ἠλλαξας ἐκείνων πάντων ἀλλοτριωθεῖσα, ὅσοι τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν ἐκτέσαντο. Διὸ καὶ τόπον μὴ ἔχουσα εἰς τὸ καταλύσαι παρεγένου ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὡς ἐν σπηλαίῳ τινὶ καὶ τίκεις διὰ τῆς ἐμπράκτου ἀποταγῆς τὸν τῆς ἐντολῆς λόγον, ὃν συνέλαβες ἐν τῇ ψυχῇ διὰ τῆς παρθένου διανοίας καὶ καθαρᾶς ἀπὸ κοσμικῆς ἐπιθυμίας». Καὶ στὴ δευτέρῃ, «Περὶ ὑποταγῆς πρὸς τὴν προεστῶσαν», ἐπισημαίνει: «Ὁρᾷς πῶς ἡ ποιήσις τῶν ἐντολῶν συντηρεῖ τὸν οἶκον τῆς ψυχῆς καὶ τὸν Χριστὸν ἐνοικον ποιεῖται; Ἐντολαὶ δὲ Χριστοῦ πάντως, ἡ ἀποταγὴ οὐ μόνον πάντων

ὀδύνης οὐκ ἐγγιεῖ ἐν τῇ σῆ ψυχῇ¹³³ καὶ λύπης βέλος οὐ τρώσει τὴν σὴν καρδίαν, οὐδὲ σὸν σκυθρωπάσει πρόσωπον. Ὁ γὰρ τῆς ἐνηδόου συνη(f. 82v)θείας ἀποδιαστὰς καὶ τὴν πρὸς τὰ εἰρημένα πάντα προσπάθειαν ἀπωσάμενος, καὶ τὰς ἀκίδας τῆς λύπης ἀμβλύνει. Ὁ Χριστὸς γὰρ τῇ ἀγωνιζομένῃ ψυχῇ ἐμφανίζεται καὶ χαρὰν ἀνεκλάλητον παρέχει τῇ καρδίᾳ. Καὶ τὴν πνευματικὴν χαρὰν οὐδὲν τῶν ἐκ τοῦ κόσμου τερπνῶν ἢ δεινῶν αἴρειν ποτὲ δύναται. Μελέται γὰρ ἀγαθαὶ καὶ σωτηριώδεις μνήμαι καὶ θεῖα διανοήματα καὶ λόγοι σοφίας διακονοῦντες τῷ ἀγωνιστῇ διαφυλάττουσιν αὐτὸν ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς¹³⁴ τῶν κατὰ Θεὸν ἔργων αὐτοῦ. Ὅθεν καὶ ἐπιβαίνει ἐπὶ πάσαν ἄλογον ἐπιθυμίαν καὶ θυμὸν προπετῆ, καθάπερ ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον¹³⁵, καὶ καταπατεῖ ὡς λέοντα τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἡδονὴν ὡς δράκοντα¹³⁶· ἡ δὲ αἰτία, ὅτι πᾶσαν τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν εἰρημένων πραγμάτων ἀποστήσας τῷ Θεῷ προσέδησε καὶ γνώσιν Θεοῦ πλουτεῖ καὶ Θεὸν ἀεὶ νοερῶς πρὸς τὴν (f. 83r) ἑαυτοῦ βοήθειαν ἐκκαλεῖται. «Ὅτι ἐπ’ ἐμέ», φησὶν, «ἤλπισε, καὶ ῥύσομαι αὐτὸν σκεπάσω αὐτόν, ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου»¹³⁷. «κεκράξεται πρὸς με, καὶ ἐπακούσομαι, καὶ οὐ μόνον τῶν θλιβόντων ἀπαλλάξω, ἀλλὰ καὶ δοξάσω αὐτόν»¹³⁸.

9. Ὁρᾷς τῶν κατὰ Θεὸν ἀσκουμένων τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ ἐντεῦθεν βραβεῖα; σπούδασον λοιπὸν τὴν κλῆσιν πρᾶξιν ποιήσασθαι¹³⁹ καί, ὡς ἐμονώθης τῷ σώματι ἀποβαλομένη τὰ πράγματα, οὕτω καὶ τῇ ψυχῇ μονώθητι συναποβαλομένη καὶ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων. Μετημφιάσω τὸ σχῆμα; ποιήσον καὶ τὸ ἐπάγγελμα πρᾶγμα. Ἀποδιέστης τῶν πολλῶν καὶ τῶν ξένων; ἀπόθου καὶ τοὺς ὀλίγους καὶ τοὺς προσήκοντας κατὰ γένος. Εἰ μὴ καταπαύσεις ἀπὸ τῆς τὰ ἔξω περιπλανήσεως, οὐ διαναστήσῃ πρὸς τοὺς ἔσωθεν ἐνεδρεύοντας. Εἰ μὴ νικήσεις τοὺς διὰ τῶν φανερῶν πολεμοῦντας, οὐ τροπώσῃ τοὺς (f. 83v) ἀφανεῖς ἐπιβούλους. Ὅταν δὲ τοὺς ἔξω περισπασμοὺς καταργήσης καὶ τοὺς ἔσω

τῶν συγγενῶν καὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τοῦ φρονήματος τοῦ κοσμικοῦ καὶ τῆς κατὰ τὴν γλῶσσαν προπετείας καὶ πάσης τῆς κατ’ αἴσθησιν ἀλόγου συνηθείας». Βλ. Ἰ. Κ. Γρηγοροπούλου, *Θεολόγητον Φιλαδελφείας (1250-1322), Βίος καὶ ἔργα*, Β’ μέρος, *Κριτικὸν κείμενο - Σχόλια*, σσ. 170-173, στίχ. 28-46, 56-67 καὶ σ. 223, στίχ. 35-41 ἀντίστοιχα.

133. Πρβλ. Ψαλμ. 90, 10.

134. Πρβλ. Ψαλμ. 90, 11.

135. Βλ. Ψαλμ. 90, 13.

136. Ὁ.π.

137. Ψαλμ. 90, 14.

138. Ψαλμ. 90, 15.

139. Πρβλ. Β’ Πέ. 1, 10.

λογισμούς καταλείψης, ἐγείρεται τότε ὁ νοῦς ἐν τοῖς ἔργοις καὶ τοῖς λόγοις τοῦ πνεύματος, καί, ἀντὶ τῆς συντυχίας τῶν συγγενῶν καὶ συνήθων, τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν ἐκτελεῖς καί, ἀντὶ τῶν ματαίων λόγων, τῶν ἐκ τῆς κοσμικῆς ὀμιλίας τίκτομένων, ἡ μελέτη καὶ ἡ δῆλωσις τῶν θείων λόγων, τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν κινουμένων¹⁴⁰, φωτίζει καὶ συνετίζει τὴν ψυχὴν.

10. Ἡ λύσις τῶν αἰσθήσεων δεσμός γίνεται τῆς ψυχῆς· καὶ ὁ δεσμός τῶν αἰσθήσεων ἐλευθερίαν βραβεύει τῇ ψυχῇ. Ἡλίου δύσις νύκτα ποιεῖ· καὶ ὁ Χριστὸς ὑποχωρεῖ ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν παθῶν ὁ σκοτασμός αὐτὴν καταλαμβάνει καὶ οἱ νοητοὶ θῆρες αὐτὴν διασπαράπτουσιν. Ἄνετειλεν ὁ αἰσθητὸς ἥλιος· καὶ θῆρες μὲν συνάγονται εἰς τὰς καταδύσεις αὐτῶν¹⁴¹. Ἀνατέλλει καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ στερεώματι τῆς εὐχομένης διανοίας¹⁴²· καὶ πᾶσα ἡ τοῦ κόσμου συνήθεια οἴχεται καὶ (f. 84r) ἡ φιλία τῆς σαρκὸς παρέρχεται, καὶ ὁ νοῦς διαπορεύεται ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἦτοι τῶν θείων τὴν μελέτην, ἕως ἐσπέρας¹⁴³ οὐ καιρικῶ διαστήματι περιοριζῶν τοῦ πνευματικοῦ νόμου τὴν ἐργασίαν καὶ ἐν μέτρῳ ταύτην ποιούμενος, ἀλλὰ μέχρις ἂν τὸ πέρας τὴν παροῦσαν ζωὴν καταλαβὼν τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον τῆς ψυχῆς ἀπεργάσεται. Ὁ δὲ καὶ δηλῶν ὁ προφήτης λέγει, «ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε· ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἐστίν»¹⁴⁴, ἡμέραν καλῶν ὄλων τὸν δίαυλον τῆς παρουσίας ζωῆς ἐκάστου.

11. Στήσον τοιγαροῦν τὰς ὀμιλίας τῶν ἔξω καὶ πύκτευσον πρὸς τοὺς ἔσω λογισμούς, μέχρις ἂν εὐρήσεις τὸν τόπον τῆς καθαρᾶς προσευχῆς καὶ τὸν οἶκον, ἐν ᾧ Χριστὸς κατοικεῖ φωτίζων καὶ γλυκαίνων σε τῇ ἐπιγνώσει καὶ τῇ ἐπισκέψει αὐτοῦ καὶ παρασκευάζων τὰς μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ θλίψεις ἠγεῖσθαι χαρὰν, τὰς δὲ κοσμικὰς ἡδονὰς, (f. 84v) καθάπερ τι¹⁴⁵ ἀψίνθιον, μὴ προσίεσθαι.

12. Τὰ πνεύματα, τῆς θαλάσσης ἐγείρει τὰ κύματα καί, εἰ μὴ παύσονται οἱ ἄνεμοι, οὐ κοπάζει τὰ κύματα, οὐχ¹⁴⁶ ἡμεροῦται ἡ θάλασσα· καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας ἀνακινοῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀμελοῦς μνήμην γονέων, ἀδελφῶν, συγγενῶν, συνήθων, συμποσίων,

140. Ἡ μελέτη ... κινουμένων om.

141. Βλ. Ψαλμ. 103, 22.

142. Βλ. τὴν παρ. 5 τοῦ παρόντος λόγου. Βλ. καὶ Συμμεῶν Νέου Θεολόγου, *Κεφάλαια γνωστικὰ τε καὶ Θεολογικὰ κε'*, Ἑκατοντὰς 2, 25, SC 51, 79.

143. Πρβλ. Ψαλμ. 103, 23.

144. Ψαλμ. 118, 97.

Μελέτη μου ἐστίν.

145. Καθάπερ τι.

146. Οὐχ'.

πανηγύρεων, θεάτρων καὶ τῶν ἄλλων πάντων τῆς ἡδονῆς φαντασμάτων καὶ ὑπαγορευοῦσιν ὄψει καὶ γλώττῃ καὶ σώματι τὴν ἐντυχίαν ποιεῖσθαι, ἵνα καὶ ἡ ἐνεστῶσα ὥρα ἀναλίσκηται ματαίως καὶ ἡ ἐπιούσα, ἡνίκα μόνῃ μένῃς ἔνδον τοῦ κελλίου, δαπανᾶται ἐν ταῖς μνήμαις τῶν θεαθέντων καὶ λαληθέντων καὶ οὕτως ἀσυντελής ἡ ζωὴ τοῦ μοναχοῦ διανύηται. Αἱ κοσμικαὶ ἐργασίαι τὰς ἑαυτῶν μνήμας γλύφουσιν ἐν τῇ διανοίᾳ, καθάπερ πόδες ἀνθρώπου τὰ ἴδια ἴχνη ἐν χιόνι βαδίζοντες.

13. Εἰ βρώματα τοῖς θηρίοις παρέχομεν, πότε θανα(f. 85r)τώσομεν αὐτά; καί, εἰ ἐν ἔργοις καὶ λογισμοῖς τῆς ἀλόγου φιλίας καὶ συνηθείας ἀδολεσχοῦμεν, πότε τὸ τῆς σαρκὸς νεκρώσομεν φρόνημα¹⁴⁷; πότε ἦν ἐπηγγειλάμεθα κατὰ Χριστὸν ζωὴν ζήσομεν;

14. Ὁ ἐν χιόνι τύπος τῶν ποδῶν ἢ λάμπαντος ἡλίου λύεται, ἢ καταρραγέντος ὕδατος οἴχεται· καὶ αἱ κοιλανθεῖσαι μνήμαι ἐν τῇ διανοίᾳ ἐκ φιληδόνου διαθέσεως διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν πράξεων ὑπὸ Χριστοῦ, τοῦ ἀνατέλλοντος ἐν τῇ καρδίᾳ διὰ προσευχῆς καὶ τῆς εὐκατανύκτου βροχῆς τῶν δακρῶν, ἐξαφανίζονται. Ὁ γοῦν μὴ κατὰ λόγον πράπτων μοναχός, πότε τὰς ἐν τῇ διανοίᾳ προλήψεις ἀπαλείψει;

15. Τελεῖται πρᾶξις ἀρετῶν ἐν τῷ σώματι, ἐὰν καταλείψῃς τὴν τοῦ κόσμου συνήθειαν. Τυποῦνται μνήμαι ἀγαθαὶ καὶ θεῖοι λόγοι φιλοχωροῦσιν ἐν τῇ ψυχῇ, ἐὰν συνεχέσιν εὐχαῖς μετὰ θερμῆς κατανύξεως ἀνουμέναις ἐν τῇ διανοίᾳ τὰς (f. 85v) μνήμας τῶν προτέρων πράξεων ἐξαλείψῃς· ὁ φωτισμὸς γὰρ¹⁴⁸ τῆς ἐπιμόνου τοῦ Θεοῦ μνήμης καὶ ἡ συντριβὴ τῆς καρδίας δίκην ξυρίου τὰς πονηρὰς ἀποξέουσι μνήμας.

16. Μιμήθητι τῶν μελισσῶν τὴν σοφίαν· ἐκεῖναι γὰρ ἰδοῦσαι τὸ σμήνος τῶν σφηκιῶν περὶ αὐτὰς τὴν πτῆσιν ποιούμενον ἔνδον τοῦ σίμβλου παραμένουσι καὶ τὴν ἐκ τῶν ἐπιβούλων βλάβην διαδιδράσκουσι¹⁴⁹. Σφηκίας νόει τὰς κοσμικὰς συντυχίας. Ταύτας σπουδῇ πολλῇ φεύγουσα παρᾶμενε ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ σεμνείου κἀντεῦθεν πειρῶ πάλιν εἰσέρχεσθαι ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ τῆς ψυχῆς φρουρίῳ, ὅπερ οἶκος Χριστοῦ ἐστίν, ἐν ᾧ εἰρήνη καὶ χαρὰ καὶ γαλήνη βεβαίως ὁράται. Τοῦ νοητοῦ ἡλίου Χριστοῦ τὰ δῶρα ταῦτα, καθάπερ τινὰς¹⁵⁰ ἀκτίνας

147. Πρβλ. Ρωμ. 8, 6 καὶ 7.

148. Γαρ.

149. Βλ. Μ. Βασιλείου, *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον*, Ὁμιλία 8, 4, PG 29, 172D-176A καὶ *Πρὸς τοὺς νέους* 3, PG 31, 569C.

150. Καθάπερ τινὰς.

παρ' ἑαυτοῦ ἐκπέμποντος καὶ ὡσπερ τινὰ¹⁵¹ μισθὸν παρεχομένου τῇ ὑποδεχομένῃ αὐτὸν ψυχῇ μετὰ πί(φ. 86r)στεως καὶ φιλοκαλίας¹⁵².

17. Καθημένη γοῦν ἐν τῷ οἴκῳ μνημόνευε Θεοῦ ἐπαίρουσα τὸν νοῦν ἀπὸ πάντων καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀφθόγγως ἐπιρρίπτουσα καὶ πᾶσαν τῆς καρδίας διάθεσιν ἐκχέουσα ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ἀγάπης αὐτῷ προσκολλημένη. Μνήμη γὰρ Θεοῦ θεωρία Θεοῦ ἐστίν, ἔλκοντος τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἔφεσιν τοῦ νοῦ πρὸς ἑαυτὸν καὶ τῷ παρ' ἑαυτοῦ φωτὶ περιουγάζοντος αὐτόν¹⁵³. ἐπιστρέφων γὰρ ὁ νοῦς πρὸς τὸν Θεὸν ἐν τῷ καταπαύειν πάσας τὰς εἰδοποιούς τῶν ὄντων ἐννοίας ἀνειδέως ὀρᾷ καὶ τῇ καθ' ὑπεροχὴν ἀγνωσία διὰ τὸ τῆς δόξης ἀπρόσιτον τὴν ἑαυτοῦ βλέψιν¹⁵⁴ λαμπρύνει¹⁵⁵ καὶ μὴ γινώσκων διὰ τὴν ἀκαταληψίαν τοῦ ὄρωμένου¹⁵⁶ γινώσκει διὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ κυρίως ὄντος καὶ μόνου τὸ ὑπερεῖναι ἔχοντος¹⁵⁷ καὶ διὰ τὸ πλουσίον τῆς ἐκείθεν ἐκβλυζούσης ἀγαθότητος τρέφων τὸν ἑαυτοῦ ἔρωτα καὶ τὴν ἰδίαν (φ. 86v) ἐντρέχειαν πληροφορῶν ἀναπαύσεως ἀλήκτου καὶ μακαρίας καταξιούται.

18. Ταῦτα μὲν τὰ τῆς ἀκριβοῦς μνήμης γνωρίσματα, προσευχὴ δέ ἐστι διαλογὴ διανοίας πρὸς Κύριον ῥήματα δεήσεως διανύουσα μετὰ τῆς τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ὀλικῆς ἀτενίσεως· τῆς διανοίας γὰρ συνεχῶς ὑπαγορευούσης τὸ τοῦ Κυρίου ὄνομα καὶ τοῦ νοῦ ἐναργῶς τῇ ἐπικλήσει τοῦ θεοῦ ὀνόματος προσέχοντος¹⁵⁸, τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως τὸ φῶς, καθάπερ φωτεινὴ νεφέλη¹⁵⁹, πᾶσαν ἐπισκιάζει τὴν ψυχὴν. Ἔπεται δὲ τῇ μὲν ἀκριβεῖ μνήμῃ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη καὶ χαρά, — «ἐμνήσθη» γάρ, φησί¹⁶⁰, «τοῦ Θεοῦ καὶ ἠύφρανθην»¹⁶¹—, τῇ δὲ καθαρᾷ προσευχῇ, γνώσιν καὶ κατάνυξιν, — «ἐν ἧ ἂν ἡμέρα» γάρ, φησίν,

151. Ὡσπερ τινα.

152. Βλ. τίς παρ. 5 καὶ 10 τοῦ παρόντος λόγου.

153. Βλ. Διαδόχου Φωτικῆς, *Κεφάλαια γνωστικὰ ρ'*, 32, SC 5bis, 102.

154. Ὅψιν.

155. Πρβλ. Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Κεφάλαια περὶ μυστικῆς θεολογίας* 1, 3, PG 3, 1001A.

156. Βλ. Ἐπιφανίου Κωνσταντίας, *Πανάριον* 76, 54, PG 42, 636D.

157. Βλ. Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περὶ θεῶν ὀνομάτων* 7, 1' 11, 6 καὶ 13, 3, PG 3, 865B, 953C καὶ 981A.

158. Ὁ Θεόκλητος ἐννοεῖ τὴ γνωστὴ στὴ μοναστικὴ παράδοση μονολόγησθι εὐχή, «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με».

159. Πρβλ. Ἐξ. 40, 34.

160. Φησι.

161. Ψαλμ. 76, 4.

«ἐπικαλέσωμαί σε¹⁶², ταχὺ ἐπάκουσόν μου»¹⁶³ καὶ¹⁶⁴ «ἰδοὺ ἔγνω ὅτι Θεὸς μου εἶ σύ»¹⁶⁵, καὶ πάλιν, «θυσιά τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον»¹⁶⁶ —. Νοὸς γὰρ καὶ διανοίας παρισταμένων τῷ Θεῷ δι' ἐναργοῦς ἀτενίσεως καὶ (f. 87r) θερμῆς δεήσεως, καὶ τῆς ψυχῆς ἢ κατάνυξις ἀκολουθεῖ, νοῦ δὲ καὶ λόγου καὶ πνεύματος προσπιπτόντων τῷ Θεῷ, τοῦ μὲν διὰ προσοχῆς¹⁶⁷, τοῦ δὲ δι' ἐπικλήσεως, τοῦ δὲ διὰ κατανύξεως καὶ ἀγάπης, ὅλος ὁ ἔνδον ἄνθρωπος λειτουργεῖ τῷ Κυρίῳ· «ἀγαπήσεις» γὰρ, φησί¹⁶⁸, «Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου»¹⁶⁹.

19. Πλὴν εἰδέναι σε καὶ τοῦτο βούλομαι, μήπως προσεῦχεσθαί λογιζομένη μακρὰν τῆς εὐχῆς βαδίσεως καὶ ἀκερδῶς κάμνης καὶ διακενῆς τρέχης ὅπερ ἐν τῇ τοῦ στόματος ψαλμωδία τελεῖται· ὅτι πολλάκις ἢ γλώσσα τῶν στίχων τὰ ῥήματα λέγει, ὁ δὲ νοῦς ἀλλαχοῦ φέρεται εἰς πάθη καὶ πράγματα μεριζόμενος, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τὴν σύνεσιν τῆς ψαλμωδίας λυμαίνεσθαί. Τοῦτο γίνεται καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ· πολλάκις γὰρ αὐτῆς διερχομένης τὰ ῥήματα τῆς εὐχῆς, (f. 87v) ὁ νοῦς οὐ συνοδεύει, οὐδὲ ἐνατενίζει τῷ Θεῷ, πρὸς ὃν καὶ ἡ κατὰ τὴν προσευχὴν διαλογὴ γίνεται, ἐκτρέπεται δὲ ὑπὸ τινων ἐννοιῶν λεληθότως. Καὶ ἡ μὲν διάνοια λέγει συνήθως τὰ ῥήματα, ὁ δὲ νοῦς τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως διολισθαίνει. Ὅθεν καὶ τότε ἡ ψυχὴ ἀκατάνυκτος καὶ ἀδιάθετος φαίνεται, ὡς τοῦ νοῦ σκορπιζομένου εἰς τινὰς φαντασίας καὶ μετεωριζομένου ἢ πρὸς ἃ κλέπεται, ἢ βουλευεται· εὐκτικῆς γὰρ γνώσεως μὴ παρούσης, μηδὲ¹⁷⁰ τοῦ δεομένου παρισταμένου τῷ δυναμένῳ παρακαλεῖν, πῶς γλυκανθήσεται ἡ ψυχὴ; πῶς εὐφρανθήσεται¹⁷¹ καρδία προσποιουμένη εὐχεσθαι, ἀλλ' οὐκ ἀληθινὴν προσευχὴν περιποιουμένη; «Εὐφρανθήσεται καρδία ζητούντων τὸν Κύριον»¹⁷², ζητεῖ δὲ τὸν Κύριον, ὁ διανοίᾳ ὅλη καὶ διαθέσει θερμῇ προσπίπτων τῷ Θεῷ καὶ πᾶν νόημα τοῦ κόσμου διακρουόμενος διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γνώσιν καὶ

162. Φησιν, ἐπικαλέσωμαί σε.

163. Ψαλμ. 101, 3.

164. Ταχὺ ἐπάκουσόν μου καὶ om.

165. Ψαλμ. 55, 10.

166. Ψαλμ. 50, 19.

167. Προσοχῆς.

168. Φησι.

169. Δευτ. 6, 5 καὶ Μθ. 22, 37. Βλ. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Κεφάλαια περὶ ἀγάπης*, Ἑκατοντὰς 2, 6, PG 90, 985AB.

170. Μὴ δέ.

171. Ἡ ψυχὴ; πῶς εὐφρανθήσεται om.

172. Ψαλμ. 104, 3.

ἀγάπην, τὰς ἀναδιδομένας ἐκ τῆς συνεχοῦς καὶ κα(φ. 88r)θαροῦς προσευχῆς.

20. Ἐγὼ δὲ σαφηνείας¹⁷³ ἔνεκα τοῦ κατὰ τὴν θείαν μνήμην ἐν τῷ νῷ θεωρήματος καὶ τοῦ κατὰ τὴν καθαρὰν προσευχὴν ἀξιώματος ἐν τῇ διανοίᾳ τὸν σωματικὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὴν γλῶσσαν εἰς εἰκόνας προτίθημι· ὁ γὰρ ἐστὶ κόρη τῷ ὀφθαλμῷ καὶ προφορὰ λόγου γλώσση, τοῦτο μνήμη τῷ νῷ καὶ προσευχῇ τῇ διανοίᾳ. Ὡς γὰρ ὀφθαλμὸς τῇ βλεπτικῇ αἰσθήσει τοῦ προκειμένου ὄρατοῦ ἀπολαύων οὐδεμίαν φωνὴν ποιεῖται, τῇ πείρᾳ δὲ τῆς ὀράσεως τὴν γνῶσιν τοῦ ὄρωμένου δέχεται, οὕτω καὶ νοῦς διὰ τῆς μνήμης ἐρωτικῶς τῷ Θεῷ προσχωρῶν τῇ προσκολλήσει τῆς διαπύρου διαθέσεως καὶ τῇ σιγῇ τῆς ἀπλουστάτης νοήσεως ὑπὸ τῆς θείας ἐλλάμπειος καταυγάζεται ἀροραβῶνα τῆς μελλούσης λαμπρότητος κομιζόμενος· καί, ὥσπερ πάλιν ἡ γλῶσσα ῥήματα λόγου προφέρουσα τὴν ἄδηλον θέλησιν τοῦ νοῦ ἐμφανίζει (f. 88v) τῷ ἀκούοντι, οὕτω καὶ διάνοια τὰ βραχυσύλλαβα ῥήματα τῆς προσευχῆς πυκνῶς καὶ θερμῶς ἀναγγέλλουσα τὴν τῆς ψυχῆς αἴτησιν ἀνακαλύπτει τῷ πάντα εἰδότι Θεῷ καὶ τῇ εὐκτικῇ προσεδρία καὶ ἐπιμόνῳ συντριβεὶ καρδίαν. Καὶ ἡ συντριβὴ ἀνοίγει τὰ φιλόπνευστα σπλάγχνα τοῦ συμπαθοῦς καὶ πλουσίαν τὴν σωτηρίαν¹⁷⁴ εἰσδέχεται· «καρδίαν» γὰρ, φησί¹⁷⁵, «*συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει*»¹⁷⁶.

21. Χειραγωγῆσει σε εἰς καθαρὰν προσευχὴν καὶ τὸ τελούμενον εἰς τὸν ἐπὶ γῆς βασιλέα· ὅταν γὰρ προσέλθῃς βασιλεῖ, καὶ σώματι παρίστασαι καὶ γλώσση καθικετεύεις καὶ ὀφθαλμῷ πρὸς αὐτὸν ἐνατενίζεις καὶ οὕτω τὴν βασιλικὴν εὐμένειαν πρὸς ἑαυτὸν ἔλκεις. Τοῦτο καὶ σὺ ἐκτέλει κἂν τῇ συνάξει τῆς ἐκκλησίας κἂν τῇ μονῶσει τῆς οἰκίας· συναγομένη γὰρ ἐν ναῷ Κυρίου¹⁷⁷ μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ὥσπερ τὴν διὰ σώματος (f. 89r) παρᾶστασιν ποιεῖς τῷ Κυρίῳ καὶ τὴν διὰ γλώσσης ψαλμωδίαν προσφέρεις αὐτῷ, οὕτως ἔχε καὶ τὸν νοῦν προσέχοντα τοῖς λόγοις καὶ τῷ Θεῷ καὶ εἰδότα τίνι διαλέγεται καὶ ἐντυγχάνει, — εὐτόνως γὰρ καὶ καθαρῶς τῆς διανοίας τῇ προσευχῇ σχολάζουσης, χαρᾶς ἀναφαιρέτου καὶ εἰρήνης ἀνεκκλήτου κατάξιούται ἢ καρδία—, κατὰ μόνας¹⁷⁸ δὲ αὐθις ἐν τῷ οἴκῳ προσεδρεύουσα τῆς

173. Σαφηνείας.

174. Σωτηρίαν.

175. Φησι.

176. Ψαλμ. 50, 19.

177. Κυρίου.

178. Καταμόνας.

κατὰ διάνοιαν προσευχῆς ἐξέχου, νήφοντι τῷ νῷ καὶ συντετριμμένῳ πνεύματι, καὶ θεωρία ἐπισκιάσει σοὶ διὰ τῆς νήψεως καὶ γνώσις κατασκηνώσει ἐν σοὶ διὰ τῆς προσευχῆς καὶ σοφία ἀνακλιθήσεται ἐν σοὶ διὰ τῆς κατανύξεως τὴν ἄλογον ἡδονὴν ἐξορίζουσα καὶ τὴν θεϊὰν ἀγάπην εἰσοικίζουσα.

22. Πίστευσόν μοι τὴν ἀλήθειαν λέγοντι. Εἰ ἐν πάσῃ σου τῇ ἐργασίᾳ ἀχώριστον ἔξεις τὴν μητέρα τῶν καλῶν, τὴν προσευχήν, οὐ νυστάξει, ἕως ὑπο(f. 89v)δείξει σοὶ τὸν νυμφῶνα καὶ ἔνδον ἀγάγη σε καὶ δόξης ἀρρήτου καὶ εὐφροσύνης πληρώσει σε¹⁷⁹, ἐπειδὴ πάντα τὰ κωλύματα περιαίρουσα τὴν τρίβον τῆς ἀρετῆς ὁμαλίζει καὶ εὐχερῆ τῷ ζητοῦντι καθίστησι. Καὶ ὄρα τὸν τρόπον τῆς κατὰ διάνοιαν προσευχῆς. Ἡ διαλογὴ ἀναιρεῖ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς. ἢ τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἀποσκοπὴ φυγαδεύει τὰς ἐννοίας τοῦ κόσμου, ἢ κατάνυξις τῆς ψυχῆς τὴν φιλίαν τῆς σαρκὸς ἀποσοβεῖ καὶ ὁρᾶται ἡ προσευχὴ ἐκ τοῦ ὑπαγορευεῖν ἀσιγήτως τὸ θεῖον ὄνομα¹⁸⁰ συμφωνία καὶ ἔνωσις νοῦ καὶ λόγου καὶ ψυχῆς· «ὄπου» γάρ, φησίν, «εἰσι»¹⁸¹ δύο ἢ τρεῖς ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν»¹⁸².

23. Οὕτως οὖν ἡ προσευχὴ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἀπὸ τοῦ διαμερισμοῦ τῶν παθῶν ἀνακαλουμένη καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς ἑαυτὴν συνδέουσα τὴν τριμερῆ ψυχὴν¹⁸³ τῷ ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἐνὶ (f.

179. Πρβλ. Μθ. 25, 5.

180. Βλ. πιδ πάνω σημ. 158.

181. Εἰσι mg.

182. Μθ. 18, 20.

183. Στὴ σπουδαία του ὁμιλία «Τῇ τετάρτῃ Κυριακῇ, ἐξηγήσεις εἰς τὸ θαῦμα τοῦ παραλύτου» ὁ Θεόκλητος μὲ σαφῆ καὶ περιεκτικὸ λόγῳ ὑπογραμμίζει γιὰ τὶς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς: «Ἄλλ' ἀκούετε προσεκτικῶς, πεποθημένα μου τεκνία. Ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ ὑπὸ τῶν ἡδονῶν ἐκλυθεῖσα καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ κόσμου τοῦτου καταπεσοῦσα πάρετος ἐγεγόνει καὶ ὅλοι οἱ λογισμοὶ αὐτῆς παραλελυμένοι εἰσι καὶ πάντα τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτῆς. Ἀκίνητος πρὸς ἐργασίαν τοῦ ἀγαθοῦ τυγχάνει· οὔτε γὰρ τὰς τρεῖς δυνάμεις αὐτῆς ὑγιεῖς ἔχει, ἤγουν τὸν λογισμὸν, τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, οὔτε ἀπὸ τῶν ὀκτῶ γενικῶν παθῶν ἐκτὸς διατρίβει. Ὅθεν καὶ ἐκάστης ἑμῶν ἢ ψυχῆς τριάκοντα καὶ ὀκτῶ ἔτη ἔχει ἐν τῇ ἀσθενείᾳ, ὡς ὁ παράλυτος· ἀδύνατον γὰρ ἢ κατὰ λογισμὸν καὶ θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν νοσοῦσα μὴ καὶ τὰ ὀκτῶ πάθη ἐπισύρῃσθαι καὶ εἰς τὴν δουλείαν αὐτῶν ὑποκλινεσθαι. Πῶς γὰρ ἀρρωστοῦσιν αἱ τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς καὶ τίνα εἰσι τὰ ὀκτῶ πάθη, ἅπερ ἡ ψυχὴ ἐπιφέρειται; Ἐμοῦ λέγοντος, προσέχετε. Ὅταν ὁ λογισμὸς φροντίζῃ περὶ ἀδικίας καὶ μελετᾷ περὶ πονηρίας καὶ μελετᾷ πῶς ψεύσεται, πῶς ἐπιπορήσει, πῶς ἐπιτελέσει τὸ ἔργον τῆς πορνείας, ἢ τῆς μοιχείας, ἢ τοῦ φόνου, ἢ τῆς μαγείας, ἢ ἄλλου τινὸς κακοῦ, τότε ἀρρωστεῖ ὁ λογισμὸς· ὅτε δὲ ὀργίζεται κατὰ τοῦ πλησίον ὁ ἄνθρωπος καὶ μαίνεται κατὰ τοῦ γείτονος αὐτοῦ καὶ κινεῖται κακῶσαι αὐτὸν καὶ παροξύνεται κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, τότε ἀρρωστεῖ ὁ θυμὸς τῆς ψυχῆς· ὅτε δὲ πάλιν ἐπιθυμεῖ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πραγμάτων καὶ δόξης

91r) Θεῷ οἰκειοί· πρῶτον γὰρ διὰ τῶν τῆς ἀρετῆς τρόπων τὸ τῆς ἁμαρτίας αἴσχος ἐκ τῆς ψυχῆς ἀποξέσασα, εἶτα τὸ κάλλος τῶν θείων χαρακτήρων διὰ τῆς καθ' ἑαυτὴν ἀγίας γνώσεως ἀναζωγραφήσασα¹⁸⁴, παρίστησι τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ, ἡ δέ, αὐτίκα γινώσκει τὸν ἑαυτῆς ποιητὴν, — «ἐν ᾗ» γάρ, φησίν¹⁸⁵, «ἡμέρα ἐπικαλέσομαι σε, ἰδοὺ ἔγνω ὅτι Θεός μου εἶ σύ»¹⁸⁶—, καὶ γινώσκεται ὑπ' αὐτοῦ, — «ἔγνω» γάρ, φησί¹⁸⁷, «Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ»¹⁸⁸—. Γινώσκει καὶ γινώσκεται· γινώσκει διὰ τὸ καθαρὸν τῆς εἰκόνας, — πᾶσα γὰρ εἰκὼν ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἔχει τὴν ἀναφορὰν¹⁸⁹—, γινώσκεται διὰ τὴν κατὰ τὰς ἀρετὰς ὁμοίωσιν, δι' ὧν καὶ γνῶσιν ἔχει Θεοῦ καὶ ὑπὸ Θεοῦ γινώσκεται.

24. Ὁ δεόμενος τυχεῖν βασιλικῆς εὐμενείας, τριπλοῦν μεταχειρίζεται τρόπον· ἢ φωναῖς ἰκετεῦει, ἢ σιγῶν παρίσταται, ἢ πρὸ ποδῶν¹⁹⁰ τοῦ δυναμένου βοηθεῖν ἑαυτὸν ἐπιρρίπτει. Καὶ ἡ καθαρὰ προσευχὴ (f. 91v) νοῦν καὶ λόγον καὶ πνεῦμα πρὸς ἑαυτὴν συνάπτουσα διὰ μὲν τοῦ λόγου τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ὑπαγορεύει καὶ τὴν δέησιν ἀναφέρει, διὰ δὲ τοῦ νοῦ τῷ παρακαλουμένῳ Θεῷ ἐνατενίζει ἀρρεμβάστως, διὰ δὲ τοῦ πνεύματος τὴν κατάνυξιν, τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ἀγάπην ἐμφανίζει καὶ οὕτω δυσωπεῖ τὴν ἀναρχον Τριάδα, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸν ἕνα Θεόν¹⁹¹.

25. Ὡσπερ ἡ ποικιλία τῶν ἐδεσμάτων διεγείρει τὴν ὄρεξιν εἰς μετάληψιν αὐτῶν, οὕτως αἱ διάφοροι τῶν ἀρετῶν ἰδέαι τὴν ἐντρέχειαν τοῦ νοῦ ἐξυπνίζουσι. Διὰ τοῦτο τὴν ὁδὸν τῆς διανοίας ὁδεύουσα τὰ ῥήματα τῆς εὐχῆς ἀναλέγου καὶ διαλέγου τῷ Κυρίῳ ἀεὶ βοῶσα καὶ μὴ ἐκκακοῦσα¹⁹², πυκνὰ δεομένη καὶ τὴν ἀναίδειαν μιμουμένη τῆς

ἐρᾶ καὶ τοῦ παρὰ τῶν ἀθρώπων ἐπαίνου, τότε ἀρρωστεῖ ἡ ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς. Οὕτως οὖν διακειμένων τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, τὰ ὀκτὼ πάθη νομῆν καὶ χώραν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν τοῖς μέλεσι τοῦ σώματος ἔχουσι καὶ εὐρίσκειται ἡ ψυχὴ "τριακόντα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ" (Ἰω. 5, 5). Τίνα δὲ εἶσι τὰ ὀκτὼ πάθη; ἡ γαστριμαργία, ἡ πορνεία, ἡ φιλαργυρία, ἡ ἀκηδία, ἡ γοῦν ἡ ἀφροντισία, ἡ ὀργή, ἡ λύπη, ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ὑπερηφανία». Βλ. Ἰ. Κ. Γρηγοροπούλου, ὁ.π., σσ. 89-91, στίχ. 99-134.

184. Βλ. τὴν παρ. 11 τῆς 1ης ὁμιλίας.

185. Φησιν.

186. Ψαλμ. 55, 10.

187. Φησι.

188. Β' Τιμ. 2, 19. Βλ. καὶ Ἄρ. 16, 5.

189. Βλ. Μ. Βασιλείου, *Περὶ ἁγίου Πνεύματος* 18, 45, PG 32, 149C.

190. Προποδῶν.

191. Βλ. τὴν παρ. 11 τῆς 1ης ὁμιλίας.

192. Πρβλ. Λκ. 18, 1.

τὸν ἀμείλικτον κριτὴν δυσωπησάσης χήρας¹⁹³. Τότε Πνεύματι περιπατεῖς, καὶ σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις οὐ προσέχεις¹⁹⁴ καὶ λογισμοῖς κοσμικοῖς (f. 92r) οὐ διατέμνεις τῆς εὐχῆς τὴν συνέχειαν, ναὸς δὲ τοῦ Θεοῦ χρηματίζεις¹⁹⁵ ἀπερισπάστως τὸν Θεὸν ἐξυμνοῦσα. Οὕτω κατὰ διάνοιαν εὐχομένη ἀξιοῦσαι καὶ εἰς μνήμην Θεοῦ διαβαίνειν καὶ ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῦ νοῦ εἰσιέναι καὶ μυστικαῖς θεωρίαῖς τὸν ἄδρατον κατοπεύειν καὶ γνωστικαῖς ἐννοίαις καὶ ἀγαπητικαῖς ἐκχύσεισι μόνῃ τῷ Θεῷ μόνῳ κατὰ μόνας¹⁹⁶ ὀμιλεῖν καὶ¹⁹⁷ λειτουργεῖν¹⁹⁸.

26. Ὅταν οὖν ἴδῃς σεαυτὴν χαννουμένην ἐν τῇ εὐχῇ, βιβλίον μεταχειρίζου καὶ τῇ ἀναγνώσει προσέχουσα τὴν γνώσιν εἰσδέχου μὴ παραδοευτικῶς τοὺς λόγους διερχομένη, διανοητικῶς δὲ τούτους διασκοπομένη, καὶ τὸν νοῦν θησαυρίζουσα. Εἶτα μελέτην ποιοῦ τῶν ἀναγνωσθέντων, ἵνα γλυκαίνεται σου ἡ διάνοια ἐκ τῆς κατανοήσεως καὶ ἀνεπίληστα διαμένη τὰ ἀναγνώσματα κἀντεῦθεν προσανάπτηταί σου ἡ θέρη ἐν τοῖς θείοις διανοήμασιν· «ἐν τῇ μελέτῃ μου» (f. 92v) γάρ, φησὶν¹⁹⁹, «ἐκκαυθήσεται πῦρ»²⁰⁰. Ὡς γάρ τὸ βρώμα ἠδύνει τὴν γεῦσιν ὑπὸ τῶν ὀδόντων λεπτυνόμενον, οὕτω τὰ θεῖα²⁰¹ λόγια στρεφόμενα ἐν τῇ ψυχῇ πιαίνει τὴν διάνοιαν καὶ κατευφραίνει· «ὡς γλυκέα» γάρ, φησὶ²⁰², «τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου»²⁰³. Ἀποστήθιζε καὶ λόγους εὐαγγελικοὺς καὶ τῶν μακαρίων πατέρων ἀποφθέγματα καὶ τοὺς βίους αὐτῶν ἀνίχνευε, ἵνα ἔχῃς ταῦτα πάντα μελέτημα ἐν ταῖς νυξίν, ὅπως τὴν διάνοιαν ἐκ τῆς εὐχῆς ἀκηδιάσασαν τῇ ἀναγνώσει καὶ τῇ μελέτῃ τῶν θείων λόγων ἀνακαινίζῃς καὶ ἐντρεχεστέραν παρασκευάζῃς εἰς προσευχήν. Τὴν διὰ στόματος ψαλμωδίαν ἐκτέλει, πλὴν ἡσύχῳ πάνυ φωνῇ καὶ μετ' ἐπιστασίας τοῦ νοῦ, μὴ ἀνεχομένη ἀδιανόητόν τι τῶν λεγομένων καταλιπεῖν, ἀλλ' εἴποτέ τι διαδράσει τὸν νοῦν, ἐπαναλάμβανε τὸν στίχον, ὁσάκις καὶ γένηται, μέχρις ἂν τὸν νοῦν ἐπακολουθοῦντα ἕξεις (f. 93r) τοῖς λεγομένοις· ἰσχύει γὰρ ὁ νοῦς καὶ ψάλλειν τῷ στόματι καὶ

193. Βλ. Ακ. 18, 2-5.

194. Πρβλ. Γαλ. 5, 16.

195. Πρβλ. Α' Κορ. 3, 16.

196. Καταμόνας.

197. Ὅμιλεῖν καὶ om.

198. Πρβλ. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Περὶ διαφόρων ἀποριῶν*, PG 91, 1113B.

199. Φησιν.

200. Ψαλμ. 38, 4.

201. Θεῖα.

202. Φησι.

203. Ψαλμ. 118, 103.

Θεοῦ μνημονεύειν. Καὶ τοῦτο καταμάνθανε ἐκ τῆς φυσικῆς πείρας· ὡς γάρ, ὁ συντυγχάνων τινὶ καὶ διαλεγόμενος, τούτῳ καὶ προσέχει τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὕτῳ καὶ ψάλλον χεῖλεσι καὶ Θεῷ ἐνατενίζειν διὰ τῆς μνήμης δύναται. Κλίσεις γονάτων μὴ παραιτοῦ²⁰⁴· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ γόνυ κλίνειν ἢ πτώσις τῆς ἀμαρτίας εἰκονίζεται ἔμφρασιν ἐξαγορευσεως παρεχομένη, ἐκ δὲ τοῦ ἀνίστασθαι ἢ μετάνοια ὑποσημαίνεται ἐπαγγελίαν βίου τοῦ κατ' ἀρετὴν αἰνιττομένη²⁰⁵. Ἐκάστη δὲ γονυκλισία τελείσθω μετὰ τῆς νοεράς τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσεως²⁰⁶, ἵνα ψυχῇ καὶ σώματι προσπίπτουσα τῷ Κυρίῳ τὸν τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων Θεὸν εὐδιάλλακτον ἀπεργάσῃ. Εἰ δὲ καὶ ἔργον ἀθόρυβον ταῖς χερσὶ παρέξεις μετὰ τῆς κατὰ διάνοιαν προσευχῆς εἰς τὸ ἀποκρούεσθαι ὕπνον καὶ ῥαθυμίαν, καὶ τοῦτο τὸν ἀσκητικὸν (f. 93v) ἀγῶνα συγκροτεῖ· πᾶσαι γὰρ αἱ δηλωθεῖσαι ἐργασίαι μετ' εὐχῆς ἀνυόμεναι ἀκονοῦσι τὸν νοῦν, ἀκηδῖαν ἐξοριζοῦσι, νεαρωτέραν τὴν ψυχὴν παρασκευάζουσι καὶ ὀξύτερον καὶ θερμότερον τὸν νοῦν εἰς τὴν κατὰ διάνοιαν ἐργασίαν ἀπασχολεῖσθαι ποιοῦσι. Κρούσαντος τοῦ ξύλου, προέρχου τῆς κέλλης τοῖς μὲν ὀφθαλμοῖς τοῦ σώματος τῇ γῆ προσέχουσα, τὴν δὲ διάνοιαν τῇ τοῦ Θεοῦ μνήμῃ προσερείδουσα. Εἰσελθοῦσα ἐν τῷ ναῷ καὶ τὸν χορὸν συμπληροῦσα²⁰⁷ μήτε τῇ γλώσσει ἀργολόγει μετὰ τῆς πλησιαζούσης μοναχῆς μήτε τῷ νῷ μετεωρίζου εἰς ματαιότητος, ἀλλὰ τὴν μὲν γλώσσαν τῇ ψαλμῳδίᾳ μόνῃ, τὴν δὲ διάνοιαν ἀσφαλίζου τῇ προσευχῇ. Ἀπολύσεως γεγεννημένης, ἀπέρχου πρὸς τὸν σὸν οἶκον καὶ τοῦ τυπωθέντος σοι κανόνος ἐξέχου. Εἰς τὴν τράπεζαν ἀπιούσα μὴ (f. 81r) περισκόπει τὰς μερίδας τῶν ἀδελφῶν, μηδὲ²⁰⁸ μέριξε τὴν ψυχὴν σου ὑπονοίαις οὐ καλαῖς, τὰ παρακείμενα δὲ ἐνώπιόν σου βλέπουσα καὶ ἀπτομένη τῷ μὲν στόματι τὴν τροφήν, τῇ ἀκοῇ δὲ τὴν ἀκρόασιν τῶν ἀναγινωσκομένων, τῇ δὲ ψυχῇ τὴν προσευχὴν δίδου, ἵνα σώματι καὶ πνεύματι τρεφομένη ὀλοκλήρως ἐξυμνῆς «τὸν ἐμπιπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου»²⁰⁹. Ἐκείθεν ἀναστᾶσα²¹⁰ μετὰ σεμνότητος καὶ σιγῆς εἰσέρχου εἰς τὸ κελλίον σου καὶ ὡς φιλεργὸς μέλισσα²¹¹ φιλοπόνει τὰς ἀρετάς. Ὅταν ἀνύης διακονίαν μετὰ τῶν ἀδελφῶν, αἱ χεῖρες ἐργαζέσθωσαν, σιωπάτω τὰ χεῖλη καὶ ὁ νοῦς

204. Σημεῖωσαι mg.

205. Βλ. Μ. Βασιλείου, *Περὶ ἁγίου Πνεύματος* 27, 66, PG 32, 192C.

206. Βλ. πιδ πάνω σημ. 158 καὶ παρ. 22.

207. Πληροῦσα.

208. Μὴ δέ.

209. Ψαλμ. 102, 5.

210. Ἀναστᾶσα.

211. Βλ. πιδ πάνω τὴν παρ. 16.

μνημονευέτω Θεοῦ· καὶ εἰποτέ τις κινήθει ἀργολογεῖν, εἰς διακοπὴν τῆς ἀταξίας ἐγειρομένη ποιεῖ μετάνοιαν.

27. Λογισμοὺς ἀποτρέπου καὶ μὴ παραχώρει τούτους διατρέχειν τὴν καρδίαν καὶ ἐγχρονίζεῖν, — ὁ χρονισμὸς (f. 81v) γὰρ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τὰ μὲν πάθη ζωογονεῖ, τὸν δὲ νοῦν θανατοῖ—, ἀλλὰ προσβάλλοντας αὐτούς, αὐτίκα ἐκ πρωτονοίας²¹² ἐπέιγου τῷ βέλει τῆς προσευχῆς ἀναιρεῖν, εἰ δ' ἐπιμένοιεν κρούοντες καὶ συγγέοντες τὴν διάνοιαν καὶ ποτὲ μὲν ὑποχωροῦντες, ποτὲ δὲ ἐπερχόμενοι, ἴσθι ὅτι ἐκ προλαβόντος θελήματός εἰσιν²¹³ ὠχυρωμένοι. Διὰ τοῦτο καὶ²¹⁴ δίκαια ἔχοντες εἰς τὴν ψυχὴν διὰ τὴν ἥτιαν τῆς προαιρέσεως ταράττουσι καὶ ἐνοχλοῦσι²¹⁵.

28. Δεῖ οὖν αὐτοὺς στηλιτεύειν διὰ τῆς ἐξαγορεύσεως· θριαμβευόμενοι γὰρ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ φυγαδεύονται. Ὡς γὰρ φωτὸς φαίνοντος τὸ σκότος ὑποχωρεῖ, οὕτω καὶ τὸ φῶς τῆς ἐξαγορείας ἀφανίζει τοὺς λογισμοὺς τῶν παθῶν σκότος καὶ αὐτοὺς χρηματίζοντας, ἐπειδὴ ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἀνεσις, ἃς εἶχον τόπον οἱ λογισμοί, κατεστράφησαν διὰ τῆς κατὰ τὴν ἐξαγόρευσιν αἰσχύνης (f. 90r) καὶ τῆς κατὰ τὸν κανόνα κακοπαθείας. Ὅθεν καὶ τὴν διάνοιαν εὐρίσκοντες ἐλευθέραν ἤδη τῶν παθῶν γεγεννημένην τῇ συνεχεῖ καὶ εὐκατανύκτω προσευχῇ μετ' αἰσχύνης δραπετεύουσιν· ὅτε γὰρ πειράται ὁ ἀγωνιστῆς τέμνειν τῇ προσευχῇ τοὺς ταράττοντας αὐτὸν λογισμοὺς, τέμνει μὲν πρὸς βραχὺ²¹⁶ καὶ εἴργει τὴν πολύνοιαν αὐτῶν, ὡς παλαιῶν καὶ ἀμιλλώμενος²¹⁷, οὐ λυτροῦται δὲ εἰς ἅπαν²¹⁸, ἐπειδὴ τὰς αἰτίας τῶν ἐνοχλοῦντων λογισμῶν στέργει, τὴν ἀνάπαυσιν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν κοσμικὴν φιλοτιμίαν, δι' ἃς καὶ πρὸς ἐξαγόρευσιν ὀρμὴν οὐ ποιεῖται. Ὅθεν καὶ εἰρήνην οὐκ ἄγει, διότι τὰ τῶν πολεμίων κατέχει δίκαια· τίς δὲ²¹⁹ κατέχων ἀλλότρια σκεύη, οὐκ ἀπαιτεῖται ταῦτα παρὰ τῶν ἐχόντων; τίς δὲ²²⁰ ἀπαιτούμενος καὶ μὴ ἀπολύων ἃ κατέχει κακῶς, λυτροῦται ἀπὸ τῶν ἀντιδίκων αὐτοῦ; Ὅτε δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος τῇ τοῦ

212. Πρωτονοίας.

213. Θελήματος εἰσίν.

214. Διατοῦτο.

Καὶ om.

215. Βλ. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Κεφάλαια περὶ ἀγάπης*, Ἑκατοντὰς 2, 90, PG 90, 1013BC.

216. Προσβραχὺ.

217. Ἀμιλλώμενος.

218. Εἰσάπαν.

219. Δε.

220. Δε.

Θεοῦ μνήμη (f. 90v) δυναμωθεῖς τὴν ἐξουδένωσιν ἀγαπήσει καὶ τὴν κάκωσιν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν ἐξαγόρευσιν τῶν λογισμῶν ἀνεπαισχύντως ποιήσει, αὐτίκα οἱ μὲν πολέμοι ἀναχωροῦσιν, ἡ δὲ διάνοια ἐλευθέρα τυγχάνουσα τὴν συνέχειαν τῆς προσευχῆς καὶ τὴν τῶν θείων μελέτην ἀδιάκοπον ἔχει.

29. Πᾶσαν ὑπόνοιαν κινουμένην ἐν τῇ καρδίᾳ κατὰ τινος παραιτοῦ παντελῶς, ὡς καταλύουσαν ἀγάπην καὶ εἰρήνην, πᾶσαν δὲ συμφορὰν ἔξωθεν ἐπερχομένην γενναίως καταδέχου, ὡς τὴν σωτήριον ὑπομονὴν προξενούσαν, ὑπομονὴν τὴν μονὴν καὶ ἀνάπαυσιν χαριζομένην ἐν τοῖς οὐρανοῖς²²¹.

30. Οὕτω τὰς ἡμέρας ἀνύουσα ἐν μὲν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ μετ' εὐθυμίας βιώσεις ταῖς μακαρίαις ἐλπίσιν εὐφραινομένη²²², ἐν δὲ τῇ ἐξόδῳ μετὰ παρησῖας μεταστῆσι τῶν ὕδα²²³ καὶ εἰς τοὺς τόπους τῆς ἀναπαύσεως, οὓς ἠτοιμάσατό σοι Κύριος²²⁴, ἀπελευσὴ μισθοὺς τῶν ἐνταῦθα (f. 94r) πόνων²²⁵ ἀντιδιδούς σοι συμβασιλεύειν αὐτῷ²²⁶, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Ὁμιλία 2.

«Θεολήπτου Φιλαδελφείας»²²⁷. Ἀναγωγὴ τοῦ εἰς τὴν συγκύπτουσαν θαύματος διαγωγὴν ἀρίστην μυσταγωγούσα.

1. Τῆς συγκυπτούσης γυναικὸς τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν παρὰ Χριστοῦ θεραπείαν²²⁸ εἰς τὴν ἐκάστου ψυχὴν ἀνενεγκεῖν βουλόμενος τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου χρήζω ἐπιδημίας, ὅπως ἐπιστάς μου τῇ καρδίᾳ καὶ τὸν ἐμὸν νοῦν ἀπὸ τὰ κάτω περισπασμοῦ ἀνανεῦσαι παρασκευάσῃ τῇ θεϊκῇ ἐλλάμψει καὶ δυνάμει αὐτοῦ, τὸ μὲν, εἰς τὸ ἀναβλέπειν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐτοιμασθεῖσαν ἀλήθειαν, τὸ δέ, εἰς τὸ ἀναγγέλλειν τοῖς ἐπὶ γῆς τὸ θεῖον αὐτοῦ ἔλεος· οὕτω γὰρ καὶ οἱ διηγούμενοι τὰ τοῦ

221. Πρβλ. Ἰω. 14, 2.

222. Πρβλ. Τίτ. 2, 13.

223. Πρβλ. Α' Ἰω. 4, 17.

Ἵδδε.

224. Βλ. Ἰω. 14, 2-3.

225. Πρβλ. Α' Κορ. 3, 8.

226. Πρβλ. Β' Τιμ. 2, 12.

227. Τοῦ αὐτοῦ.

228. Βλ. Λκ. 13, 10-13.

Θεοῦ καὶ οἱ ἀκούοντες ἐν συναισθήσει ψυχῆς εἶποιεν, «*πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου, Κύριε*»²²⁹.

2. Τὴν τοίνυν πρόθεσιν εἰς ἐκβασιν ἀγαγεῖν πειρασώμεθα καὶ πέρασ τῷ σκοπῷ ἐπιθήσωμεν χειρα(f. 98r)γωγὸν ἔχοντες Χριστόν, οὐ χωρὶς, οὐδεὶς δύναται ποιεῖν οὐδέν²³⁰. Τοῦτι τὸ γύναιον ταῖς ἐπιθυμίαις προσκείμενον τῆς σαρκὸς καὶ ταῖς γηίναις ἡδοναῖς προστετηκὸς προκεκυφύϊαν εἶχε τὴν διάνοιαν καὶ μηδὸλως περὶ τι καλὸν ἀνανεύουσαν. Ὅθεν καὶ συγχωρήσει θεία παρεδόθη τὸ σῶμα εἰς τιμωρίαν. Αἷτια γὰρ τῶν ἀκουσίων κακῶν, τὰ ἐκ προαιρέσεως ἀμαρτήματα· «*μηκέτι*» γάρ, φησὶν²³¹, «*ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν*»²³² *τί σοι γένηται*»²³³. Διὰ τοῦτο²³⁴ καὶ συγκύπτουσιν καλεῖ ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν γυναικα, ὡς τῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς κύψει τῆς ψυχῆς καὶ τὸ σῶμα, παρὰ τὸ ὄρθιον σχῆμα, συγκεκυφὸς πρὸς τὴν γῆν· ἐκεῖνο γὰρ πέπονθε τὸ σῶμα, ὅπερ προπέπονθεν ἡ ψυχὴ, ἵνα ἐκ τοῦ φαινομένου τῷ σώματι ἀσθενήματος αἰσθησιν ἡ ψυχὴ λαμβάνη τοῦ ἀφανοῦς νοσήματος. Ἡ²³⁵ ψυχὴ διετέθη πρὸς τὴν σάρκα, καὶ τὸ σῶμα (f. 98v) νένευκε πρὸς γῆν· ἢ πρὸς τὸ σῶμα σχέσις τῆς ψυχῆς ἔτεκεν ἡδονήν, ἢ πρὸς τὴν γῆν τοῦ σώματος κύψις²³⁶ ἀνέδωκεν ὀδύνην· ἀμφοτέρω ἡδύνετο, ἀμφοτέρω καὶ ὀδυνᾶται. Ἀρμῶζει τὰ τοῦ Ἡσαΐου²³⁷ λαλῆσαι, «*ἐκυψεν ἄνθρωπος, καὶ ἐταπεινώθη ἀνήρ*»²³⁸. Ἐκυψεν ὁ ἐκ τῶν ἄνω καὶ τὰ ἄνω βλέπειν γεγενημένος νοῦς καὶ συνυψοῦν καὶ τὸ κάτω βροῖθον²³⁹ τεταγμένος σῶμα, καὶ ἐταπεινώθη τὸ σῶμα κυρτωθὲν καὶ εἰς γῆν νενευκός· «*εἰ*» γὰρ «*τὸ φῶς σκότος, τὸ σκότος πόσον*»²⁴⁰. Συμμαρτυρεῖ τοῖς λεγομένοις καὶ ὁ ἀριθμὸς τοῦ κατὰ τὴν τιμωρίαν χρόνου· δέκα γὰρ ἔτη καὶ ὀκτῶ ἐδεσμεῖτο ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ἡ γυνὴ μῆτε περὶ τὴν πράξιν τῶν ἐντολῶν, διὰ τοῦ δέκα δηλουμένων, διαπονομένη μῆτε τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, διὰ τοῦ ὀκτῶ αἰνιττομένου, τὴν

229. Πρβλ. Ἦσ. 6, 3.

230. Πρβλ. Ἰω. 15, 5.

231. Φησιν.

232. Χεῖρον.

233. Ἰω. 5, 14. Βλ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Εἰς Λουκᾶν* 13, PG 72, 765BC καὶ Θεοφυλάκτου Ἡφαιστου, *Ἐρμηνεῖα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον* 13, PG 123, 916D-917A.

234. Διατοῦτο.

235. Δὲ add.

236. Κύψις.

237. Ἡσαΐου.

238. Ἦσ. 2, 9.

239. Βροῖθον.

240. Μθ. 6, 23.

φροντίδα ποιουμένη²⁴¹. Εὐφυῶς ἀρμόσειεν ἄν τις [καὶ τὸ παρὰ τοῦ προφήτου Δαυὶδ εἰρημένον, «κύψει καὶ πεσεῖται ἐν τῷ αὐτὸν κατακυριεῦσαι τῶν πενήτων»²⁴². Κύψει τῇ διανοίᾳ διὰ τῆς φιλίας, τῆς ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, καὶ συγκύψει τὸ σῶμα διὰ τῆς ἀπραξίας τῶν καλῶν, ἡ δὲ αἰτία, διὰ τὸ κατακυριεῦσαι καὶ ἐπαναστῆναι τὸν συγκύπτοντα νοῦν τῷ ἔρωτι τῆς σαρκὸς κατὰ τῶν ἐνταλμάτων τοῦ πτωχεύσαντος τὴν προσληφθεῖσαν ἐξ ἡμῶν σάρκα, ἵνα πλουτήσωμεν τοῦ προσλαβόντος Χριστοῦ τὴν θεότητα.

3. Οὕτως οὖν ἔχουσαν τὴν συγκύπτουσαν καὶ ἐπὶ τοσοῦτοις τιμωρουμένην ἔτεσιν ἰδὼν ὁ φιλόανθρωπος Κύριος καί, ὡς τὰ μακρὰ βλέπων, ἐγγὺς οὔσαν τοῦ πιστεύειν αὐτὴν ἐπιστάμενος ἐφώτισεν, «ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου»²⁴³, καὶ λόγῳ μὲν τὴν λογικὴν ψυχὴν ἴασατο, τῇ τῆς χειρὸς δὲ ἀφῆ τὸ σῶμα ἠνώρθωσε καὶ διπλὴν τῇ γυναικὶ τὴν θεραπείαν ἐχαρίσατο δεῖξας ἐναργῶς ὡς, ὁ κατ' ἀρχὰς ἐμφυσηματιθεὶς τὸν πλασθέντα χειρὶ ἀνθρωποῦ εἰς ψυχὴν ζῶσαν ἀπεργασάμενος²⁴⁴, αὐτὸς καὶ νῦν διὰ σαρκὸς ἐπιστάς τὸν τοῦ Σατανᾶ πολυετῆ δεσμὸν λόγῳ καὶ χειρὶ παραχρῆμα διαλύσας τὴν διπλὴν ἀνόρθωσιν τῇ γυναικὶ ἐδώρησατο ὡς διπλοῦς τῇ φύσει θεάνθρωπος.

4. Αὕτη καὶ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων πιστεύοντας τῷ Χριστῷ εἰκονίζει· οἱ πεπιστευκότες γὰρ ἐξ αὐτῶν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας συγκεχυότες ὑπῆρχον τῇ διανοίᾳ καὶ τοῖς κατὰ τὸν νόμον ἀνουμένοις ἔργοις τῷ γράμματι προσκείμενοι καὶ τὸν σωματικὸν νόμον μεταδιώκοντες καὶ μηδαμῶς ἀνανεῦσαι πρὸς τὸ πνεῦμα δυνάμενοι. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἄνω κάτω γέγονεν, ἵνα τὰ κάτω τοῖς ἄνω συνάψῃ²⁴⁵, καὶ τὸ ἀληθινὸν φῶς ἀνέτειλε τοῖς ἐν γῆ²⁴⁶ τοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς περιαιῖρον καὶ τοῦ πνεύματος ἀποκαλύπτρον τὴν ὠραιότητα, ὅσοι μὴ τῷ φθόνῳ ἐπεπέδητο, μηδὲ τῇ τοῦ γραμματος ἀχλύϊ τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικὸν ἤμβλυναν, προσέδραμον τῷ Χριστῷ· λέλυνται γὰρ τῇ ἐπιστάσει τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἡ συγκύπτουσα, ἀπὸ τοῦ κατὰ νόμον ἀσθενήματος, τοῦ δεσμοῦντος τὸν Ἰσραὴλ δέκα καὶ ὀκτῶ ἔτη, ἅπερ ἀλληγορικῶς λαμβανόμενα τὴν ὀκταήμερον τῆς σαρκὸς περιτομῆν²⁴⁷ δηλοῖ καὶ τὴν ζυθοσίαν, ἐπειδὴ τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τὸ πρόβατον λαμβανόμενον εἰς τὴν

241. Βλ. Θεοφυλάκτου Ἐφαίστου, δ.π., 13, PG 123, 917CD καὶ Νεέλου Ἀγκυρανοῦ, Ἐπιστολαί, Βιβλίον 1, 13, PG 79, 88B.

242. Ψαλμ. 9, 31.

243. Λκ. 13, 12.

244. Βλ. Γέν. 2, 7.

245. Πρβλ. Ἰω. 8, 23.

246. Πρβλ. Μθ. 4, 16.

247. Βλ. Γέν. 17, 9-14.

έορτήν έτηρείτο τοῦ Πάσχα²⁴⁸. Ἀμέλει καὶ προσεδέθησαν τῷ Χριστῷ, τῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος πάσαν ἁμαρτίαν περιτέμνοντι καὶ διὰ σταυροῦ θυσίαν ἑαυτὸν ἀνενεγκόντι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἀραμένω τοῦ κόσμου· ἐπεγνωκότες γὰρ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Σωτῆρος μυστηρίου καὶ τῶν τελουμένων ὑπ' αὐτοῦ παραδόξως τὰ τοῦ νόμου σύμβολα καὶ τῶν προφητῶν τὰ κηρύγματα ἐκβαίνειν εἰς Χριστὸν καὶ ὅτι ὁ τοῦ γραμματος νόμος ἀσθενεῖ πρὸς τελείωσιν, ἡ δὲ τελείωσις καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός, — «οὐκ ἦλθον» γάρ, φησί, «καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι»²⁴⁹ —, τὸν σωματικὸν νόμον καταλελοιπότες ὡς παιδαγωγὸν τὸν τοῦ γραμματος καὶ τοῦ πνεύματος νομοθέτην πεφθάκασιν καὶ τοῦ πνευματικοῦ νόμου γεγόνασιν μέτοχοι.

5. Σοφῶς δὲ καὶ ἡ τοῦ Σαββάτου ἡμέρα τῇ θεραπείᾳ τῆς συγκυπτούσης συνέδραμε, τοῦ ποιητοῦ καὶ νομοθέτου καὶ θεραπευτοῦ δεικνύντος ὡς ἡ ἐκάστου διόρθωσις καὶ ἡ πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπίδοσις ἐν τῷ ἑβδοματικῷ τούτῳ αἰῶνι τελεῖ καὶ ὁ μὴ ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ ἀπὸ κακίας μεταβληθεῖς, μηδὲ τὰς ἑαυτοῦ κηλίδας διὰ τῆς μετανοίας ἀπονησάμενος, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς τὴν ζωὴν ἐκμετρήσας, τὰς περιμενούσας τιμωρίας ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἑαυτῷ ταμιεύει. Ἄλλ' ὁ μὲν φορέσας ἡμᾶς Θεὸς Λόγος διὰ φιλανθρωπίας, τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἔργα θεοπρεπῶς ἐπιτελῶν, καὶ σώματα ἐθεράπευε καὶ ψυχὰς διέσωξε καὶ διὰ τούτων ἐνήγε τοὺς ἀνθρώπους εἰς θεογνωσίαν καὶ φιλοθεΐαν, τερατουργῶν δὲ καὶ ἐν Σαββάτῳ παρεγύμνου ἑαυτὸν εἶναι τὸ νοητὸν καὶ ἀληθινὸν Σάββατον. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ καταλύων τὴν ἁμαρτίαν καὶ αὐτός ἐστιν ἡ νέκρωσις τῶν παθῶν καὶ ἡ πηγὴ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἀγωνιστῶν ἢ ἀνάπαισις· «δεῦτε» γάρ, φησί, «πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς»²⁵⁰, καὶ πάλιν, «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαισιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν»²⁵¹, «ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς»²⁵². Εἰ δὲ καὶ ζυγός ἐστι τὰ τοῦ Χριστοῦ ἐντάλματα, ἀλλὰ χρηστός ἐστι²⁵³, καὶ εἰ φορτίον ἐστὶν ἡ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ὑποταγή, ἀλλ' ἐλαφρὸν ἐστὶν²⁵⁴· «αἰ» γὰρ «ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσὶν»²⁵⁵.

248. Βλ. Ἐξ. 12, 1-14.

249. Μθ. 5, 17.

250. Μθ. 11, 28.

251. Μθ. 11, 29.

252. Ὁ.π.

253. Πρβλ. Μθ. 11, 30.

254. Ὁ.π.

255. Α' Ἰω. 5, 3.

6. Τί δὲ πρὸς ταῦτά φασιν οἱ τῆς συναγωγῆς ἄρχοντες, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, καὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ διδάσκαλοι; “Ἐξ ἡμέρας εἰσὶν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι ἐν ταύταις ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου”²⁵⁶. Ὑπὸ τοῦ φθόνου κεντούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς βασκανίας σκοτούμενοι τῆς κατὰ τὸ Σάββατον νομοθεσίας ἀγνοοῦσι τὴν δύναμιν, μᾶλλον δὲ κακουργοῦντες καὶ νόμον ἀθετοῦσι καὶ Θεὸν ἐξουδενοῦσι καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου ἀσυντελεῖ ἀποφαίνονται καὶ δοκοῦντες τιμᾶν ἀτιμάζουσιν.

7. Ὁ νόμος ἐμέρισε τὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος καὶ τὰς μὲν ἐξ εἰς τὴν σωματικὴν ἐργασίαν, τὴν δὲ ἐβδόμην εἰς τὴν ψυχικὴν ἐργασίαν ἀφώρισεν²⁵⁷. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ἅπαξ ἀποδιαστάς καὶ τὴν τῶν θείων μελέτην καταλιπὼν εἰς τὴν τῶν γενηρῶν ἐπιθυμίαν κατωλίσθησε καὶ περὶ τὴν τοῦ σώματος ἀπόλαυσιν ἀδολεσχῶν ὑπῆρχεν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς παντελοῦς ἀργίας εἰς ἀτόπους ἐπιθυμίας ἐμπίπτῃ καὶ περὶ τὴν τῶν παθῶν φροντίδα διόλου σχολάζῃ, περιέκλεισεν ὁ νόμος τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου, τὰς ἐξ ἡμέρας, εἰς τὰ διὰ τῶν τεχνῶν ἔργα, ἵνα ἐν τούτοις διαπονούμενος ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ πρὸς διατροφήν καὶ σκέπην τοῦ σώματος πορίζηται καὶ τῶν κακῶν παντελῶς ἀπέχηται, ἐπεὶ δὲ διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος τελῶν ψυχὴν ἔχει καὶ σῶμα, ἀπεκλήρωσε τὴν τοῦ Σαββάτου ἡμέραν εἰς θεραπείαν τῆς ψυχῆς, ὅπως τῆς ἐβδόμης ἡμέρας ἀναλισκομένης εἰς τὰς ἐν τῷ ἱερῷ συνάξεις καὶ τοὺς θείους ὕμνους καὶ τὰ ἱερὰ ἄσματα καὶ εἰς τὰς ἀναγνώσεις καὶ πᾶσαν ἄλλην τὴν πρὸς ἀλλήλους εὐποίαν πιαίνεται ἢ ψυχὴ καὶ ἐπιγινώσκῃ τὸν εὐεργέτην τοῦ παντὸς καὶ τὴν μνήμην τῶν διὰ τοῦ νόμου διηγορευμένων περιορίσῃ καὶ ἐν ταῖς ἐργασίμοις ἡμέραις.

8. Εἰ γὰρ οὐκ ἔξεστιν ἀγαθοποιεῖν ἐν Σαββάτῳ²⁵⁸ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸν πλησίον δι’ ἔργων πνευματικῶν, οὐδὲ ὑμνήσει λοιπὸν τὸν Θεὸν ὁ Ἰουδαῖος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, οὐδὲ εὐξεται, οὐδὲ ἀναγνώσει σχολάσει, ἀλλ’ οὐδὲ φάγει, οὐδὲ πίει, οὐδὲ ὑπνώσει, οὐδὲ στήσεται, οὐδὲ κινήσεται, οὐδὲ καθίσει, ἔσται δὲ μόνον ἀναπεπτωκῶς ἐπὶ κλίνης· τούτων γὰρ τὰ μὲν, τῆς πίστεως, τὰ δέ, τῆς φύσεως ἔργα. Τούτων μὴ τελουμένων, εἰς τί χρήσιμον ἢ τοῦ Σαββάτου ἡμέρα δαπανηθήσεται;

9. Καίτοιγε ὁ νόμος μέχρι καὶ τῶν κτηνῶν ἐν τῷ Σαββάτῳ τὸν ἔλεον ἐκτείνει, καὶ τοῦτο πάλιν διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ ἀνθρώπου, δι’

256. Πρβλ. Λκ. 13, 14.

257. Βλ. Ἐξ. 20, 8-11 καὶ Δευτ. 5, 12-15.

258. Πρβλ. Μρ. 3, 4 καὶ Λκ. 6, 9.

ὄν, ὡσπερ τὰ ἄλλα πάντα, οὕτω δὴ καὶ τὸ Σάββατον γέγονε²⁵⁹· καὶ γὰρ κινδυνεύοντι τῷ ζῳῷ κατὰ τὸ Σάββατον, βοηθεῖν ὁ νόμος ἐπιτρέπει, καὶ ὑγιαίνοντι, τὰ πρὸς ζωὴν ὑπηρετεῖν διατάσσεται²⁶⁰.

10. Καὶ ὁ μὲν ποιῶν ταῦτα φυλάττει τὸν νόμον, τὴν συμπάθειαν κηρύττει τοῦ νόμου, τὸν νομοθέτην δοξάζει, ὁ δὲ τὴν θεραπείαν καὶ τὴν σωτηρίαν ἐκτελῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ Σαββάτῳ καὶ διερμηνεύων τοῦ νόμου τὴν δύναμιν καὶ τῆς τοῦ Σαββάτου προσηγορίας ἀνακαλύπτων διὰ τῶν ἔργων τὸ μυστήριον καὶ τὸν νοῦν ἐντεῦθεν διανοίγων εἰς τὴν τοῦ πνεύματος κατανόησιν παραλύει τὸν νόμον καὶ βεβηλοῖ τὸ Σάββατον καὶ ἀντινομοθετεῖ· Ὁρᾷς πῶς οἱ τὸν νόμον περιέπειν ὑποκρινόμενοι τὰ ἐναντία τοῦ νόμου καὶ φρονοῦσι καὶ λέγουσι· Βλέπεις πῶς ἢ τοῦ φθόνου κακία ἐμποδὼν τοῖς Ἰουδαίοις προσίσταται τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι τὴν ἀλήθειαν; Ἐκαστος καὶ γὰρ αὐτῶν ἔδει συνιδεῖν τὴν τοῦ νόμου διάθεσιν ἀφ' ἑαυτοῦ· «*ἐθαυμαστώθη*» γάρ, φησί, «*ἡ γυνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ*»²⁶¹.

11. Ἐκαστος γὰρ σῶμα τελεῖ καὶ ψυχὴ. Καί, ὡσπερ ὁ μετὰ τινος ὁμιλῶν καὶ τὴν ἔξωθεν αὐτοῦ ὄψιν ὁρᾷ καὶ τὴν ἔσωθεν τοῦ σώματος ψυχὴν διὰ τοῦ λόγου νοεῖ καὶ τὸ μὲν δυσειδὲς τῆς ὄψεως παρατρέχει, τὴν δὲ κεκρυμμένην λαμπρότητα τῆς ψυχῆς, φανερομένην διὰ τοῦ λόγου, κατανοῶν θαυμάζει καὶ ἀποδέχεται, οὕτως εἰκάσαι δεῖ καὶ περὶ τοῦ παλαιοῦ νόμου· πρόσωπον γὰρ ἐστὶ καὶ οὗτος· σῶμα αὐτοῦ, τὰ ῥήματα, ψυχὴ δέ, ἢ θεωρία τοῦ πνεύματος. Ὁ γοῦν τὰ ῥήματα διερχόμενος ὀφείλει καὶ τὴν ψυχὴν ἀνιχνεύειν, ἦτοι τὸν πνευματικὸν νοῦν, — καί, ὡσπερ ἡ ἱστορία τοῦ γράμματος εἰς τὴν θεωρίαν εἰσάγει τοῦ πνεύματος, οὕτως ἡ θεωρία πάλιν ἀναπτύσσει τὴν ἱστορίαν καὶ οὕτω τῆς ἀληθείας ἢ ἐπίγνωσις διαυγάζει—, ὁ δὲ τῇ παχύτητι τοῦ γράμματος ἐναπομένων, ὡς σαρκικὰ φρονῶν, τῇ σαρκὶ τοῦ νόμου προσφύεται καὶ ταῖς ψιλαῖς ἀφαῖς τῶν ῥημάτων καθηδυνόμενος πνευματικὸν καὶ οὐράνιον οὐδὲν ἐννοεῖ. Ὅθεν καὶ τὸ σκότος ἀγαπῶν τοῦ φωτὸς ἀποπίπτει· «*ὁ Ἰσραὴλ*» γάρ, φησί, «*διώκων τὸν σωματικὸν νόμον εἰς τὸν πνευματικὸν νόμον οὐκ ἔφθασε*»²⁶².

12. Καὶ τοῦτο κατάμαθε ἀπὸ τῶν ἀρχισυναγώγου ῥημάτων. «*Ἐξ ἡμέραι εἰσίν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι*»²⁶³. Ἐξ βίβλοι εἰσίν, ἢ

259. Βλ. Μθ. 2, 27.

260. Πρβλ. Λκ. 13, 15.

261. Ψαλμ. 138, 6.

262. Ρωμ. 9, 31.

263. Λκ. 13, 14.

Πεντάτευχος τοῦ Μωσέως καὶ ἡ τῶν Προφητῶν. Ταύτας δεῖ ἀναγινώσκειν ψιλῶς, ταύτας φυλάττειν κατὰ τὸ γράμμα, ταύτας διερχόμενοι διὰ τῶν λέξεων καὶ σωματικῶς ἐκλαμβάνοντες θεραπεύετε τὰ σώματα καθ' ἡδονήν, καὶ «μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου»²⁶⁴ θεραπεύεσθε κατὰ ψυχὴν μηδὲν πλέον τῆς ἱστορίας κατὰ διάνοιαν προβαίνοντες. Τὸ Σάββατον κατάπαυσιν σημαίνει²⁶⁵, καὶ ὁ συνιείς τὸ μυστήριον τοῦ Σαββάτου καταπαύει καὶ ἀργεῖ τὸν νόμον. Ὁ τὰ τῆς χάριτος ἐνεργῶν, ἀργεῖ τὰ τοῦ νόμου. Ὁ τὴν Καινὴν Διαθήκην στέργων, τὴν Παλαιὰν οὐ τελεῖ. Ἐν ταῖς ἕξ ἡμέραις «ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου»²⁶⁶. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. «*Τῷ τύπῳ παραμένετε, καὶ μὴ τῇ ἀληθείᾳ προσδράμητε. Τῇ σκιᾷ καλύπτεσθε, καὶ μὴ πρὸς τὸ φῶς ἀτενίζητε. Τῆς σαρκὸς ποιεῖτε πρόνοιαν, καὶ τῆς ψυχῆς τὴν μεριμνὰν ἀπόθεσθε. Τὸ γράμμα διέρχεσθε, καὶ τὸ πνεῦμα μὴ διερευνάτε*». Αὕτη, τῶν τοῦ ἀρχισυναγωγοῦ ῥημάτων ἢ διάνοια.

13. Ἡ τοῦ Σαββάτου ἡμέρα συμπλήρωσις ἐστὶ τῆς ἑβδομάδος· προστιθεμένη γὰρ ταῖς πρὸ αὐτῆς ἕξ ἡμέραις ἑβδόμη εὐρίσκεται. Προσηγορεύθη δὲ Σάββατον κατάπαυσιν σημαίνουσα, ἐπειδὴ ἐν ταῖς ἕξ ἡμέραις τὰ πάντα δημιουργήσας ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων²⁶⁷. Τὸ Σάββατον τὸν μέλλοντα αἰῶνα ὑπαινίττεται, ἐν ᾧ ἡ ἀποκλήρωσις κατὰ τὰ βεβιωμένα ἐκάστω γίνεται· ὡς γὰρ ἡ τοῦ Σαββάτου ἡμέρα ἐπιστάσα τοὺς κατὰ τὰς πρὸ αὐτῆς ἡμέρας κοπιῶντας διαναπαύει μὲν ἀπὸ τῶν σωματικῶν μόχθων, εἰς ὕμνους δὲ θεοῦ καὶ διηγήματα διεγείρει, οὕτω καὶ ὁ μέλλον αἰὼν τοὺς ὧδε ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγωνισαμένους καὶ μετὰ ἐφοδίων πνευματικῶν τοῦ τῆδε βίου ἐκδεδημηκότας ἀνακλίνει καὶ τῶν βραβείων ἀξιοῖ. Ἡ ἑβδόμη ἡμέρα, ὡς μονάς, καὶ τὴν παρθενίαν ὑπεμφαίνει καὶ τὴν ἀγγελικὴν ζωὴν ὑπογράφει τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ μὴ λυομένου αἰῶνος προκηρύττουσα· ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει πάντες ὡς ἄγγελοι διαμένουσιν²⁶⁸. Ἡ τοῦ Σαββάτου ἡμέρα, ὡς ἑβδόμη, καὶ τὴν ἑπταδικὴν ἐνέργειαν τῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων²⁶⁹ ὑποδηλοῖ· ὡς γὰρ αὕτη καὶ τοὺς σωματικὸς μόχθους κοιμίζει καὶ πρὸς τοὺς πνευματικὸς τρόπους καὶ ὕμνους, τοὺς ἀληθεῖς φύλακας τοῦ νόμου, ἐξυπνίζει, οὕτω καὶ ὁ τοῦ

264. Ὁ.π.

265. Πρβλ. Γέν. 2, 2-3.

266. Λκ. 13, 14.

267. Βλ. Γέν. 2, 2-3 καὶ Ἐξ. 20, 11. Βλ. καὶ Γρηγορίου Θεολόγου, *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν*, Λόγος 41, 2, PG 36, 429CD.

268. Βλ. Μθ. 22, 30.

269. Βλ. Ρωμ. 12, 6-8.

Εὐαγγελίου νόμος διπλῶς φιλοτιμεῖται τοὺς τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστὰς καὶ τὴν τῶν παθῶν χαρίζεται κατάπαυσιν τὴν σάρκα νεκρῶν καὶ δου-
λαγωγῶν καὶ τὴν ψυχὴν ἐνισχύων πρὸς τὴν τῶν ἀρετῶν κατόρθωσιν,
τὸν νοῦν κραταίων τῶν τῆς σαρκὸς κρατεῖν θελημάτων. Διὰ τοῦτο καὶ
ὁ Χριστὸς τὰ πλεῖστα τῶν θαυμάτων καὶ μεῖζονα ἐν τῷ Σαββάτῳ
ἐτέλει γνῶσιν ἐνίεις τοῖς Ἰουδαίοις καὶ διὰ τῆς ἡμέρας τοῦ μὲν παχυ-
τέρου φρονήματος ἀπάγειν τὸν νοῦν, πρὸς δὲ τὰ τοῦ πνεύματος μετα-
βιβάζειν αὐτόν.

14. Ἄλλὰ προσεκτέον μήποτε, ἅπερ ἐγκαλοῦμεν τοῖς ἄλλοτρίοις,
ταῦτα καὶ ἡμῖν πρόσεστι, τοῖς οἰκειομένοις τῷ Χριστῷ διὰ τῆς πί-
στεως. Φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος, «οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύ-
ρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις»²⁷⁰, τουτέστι τὰς τοῦ
σώματος ἐμπαθεῖς πράξεις ἐνέκρωσαν σὺν ταῖς κατὰ διάνοιαν ἀνατυ-
πώσεσι τῶν ἀτόπων λογισμῶν καὶ ταῖς βλαβεραῖς ἐπιθυμίαις· ἤκου-
σαν γὰρ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος, «θάνατος ἀνέβη διὰ τῶν
θυρίδων»²⁷¹, ἤκουσαν τοῦ προφήτου Δαυίδ, «*θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ
στόματί μου καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλή μου*»²⁷², φάσκοντος,
ἤκουσαν τοῦ ἀποστόλου, «*πνεύματι περιπατεῖτε καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς
οὐ μὴ τελέσητε*»²⁷³, φθεγγομένου. Καί, ἐπειδὴ ὁ τῆς σαρκὸς νόμος
κατὰ τὴν πενταδικὴν τοῦ σώματος αἴσθησιν καὶ τὴν τῆς γλώσσης κί-
νησιν ἐνεργούμενος ἔχει καὶ τὴν διάνοιαν φαντασιῶν ἀπρεπῶν καὶ
ῥυπαρῶν λογισμῶν ἀναπεπλησμένην, ἔσπευσαν, ὡς τοῦ πνεύματος
ἐρασταί, τὰς τοῦ σώματος αἰσθήσεις καὶ τὸν κατὰ προφορὰν λόγον
τοῖς τρόποις τῶν ἀρετῶν χαλινῶσαι καὶ ἀσφαλίσασθαι²⁷⁴. Εἶτα, ὡς ἐν
ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ, τῇ διανοίᾳ ἐπιστάντες, ἐν ἧ τῶν λογισμῶν ἢ συναγωγῇ
καὶ τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς τελεῖται, ἠγωνίσαντο διὰ προσευχῆς συντό-
νου καὶ τῆς τῶν Γραφῶν μελέτης καὶ τῆς τῶν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι
διηνεκοῦς φροντίδος καὶ κατέπαυσαν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ κατήργη-
σαν τοὺς πονηροὺς λογισμούς. Ἀμέλει καὶ τὸν ἀληθῆ σαββατισμὸν
αὐτῶν ὁρῶν ὁ διὰ προσευχῆς δυσωπούμενος Κύριος παραγίνεται ἐν
ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν καὶ τὸν συγκύπτοντα νοῦν εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῶν
αἰσθητῶν τὰ ἄνω φρονεῖν ἐκπαιδεύει καὶ λύων αὐτὸν τοῦ διπλοῦ δε-
σμοῦ, τοῦ τε κατὰ τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν διάνοιαν, τὴν ἔφεσιν αὐτοῦ
δεσμεῖ τῷ ἔρωτι αὐτοῦ καὶ δίδωσιν αὐτῷ μετὰ παρηρησίας λέγειν,

270. Γαλ. 5, 24.

271. Ἱερ. 9, 20.

272. Ψαλμ. 140, 3.

273. Γαλ. 5, 16.

274. Βλ. τὴν προηγούμενη ὁμιλία τοῦ Θεολόγου, παρ. 8.

“διέρορηξας τοὺς δεσμούς μου, σοὶ θύσω θυσίαν αἰνέσεως»²⁷⁵.

15. Θυσία δὲ αἰνέσεως, ἢ κατὰ σῶμα πρᾶξις τῶν ἀρετῶν καὶ ἢ κατὰ διάνοιαν ἀπερίσπαστος προσευχή· κατὰ μὲν γὰρ τὸ παλαιόν, θυσίαν ἢ τοῦ νεκροῦ ζώου προσένεξις ἐτέλει²⁷⁶, κατὰ δὲ τὴν χάριν, τὸ νεκροῦν τὰ τοῦ σώματος μέλη πρὸς τὰς ἐμπαθεῖς πράξεις καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἀκινήτους τηρεῖν πρὸς τὰς φανύλους ὀρμάς, τὸ σπουδαῖον εἶναι διὰ παντὸς πρὸς τὴν τῶν θείων θελημάτων ἐκπλήρωσιν, τὸ ἐπὶ στόματος τοὺς θείους ὕμνους συνετῶς φέρειν καὶ τὸ ἐν τῇ διανοίᾳ διανύειν τὴν προσευχὴν νηφόντως. Ταῦτά ἐστι θυσία ζῶσα καὶ εὐάρεστος καὶ λογικὴ λατρεία²⁷⁷. Θυσία, διὰ τὸ ἀναισθήτως ἔχειν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν· ζῶσα, διὰ τὴν ἔφεισιν καὶ τὴν πρὸς τὰ καλὰ κίνησιν· εὐάρεστος, διὰ τὸ ἀρέσκεσθαι τὸν Θεὸν ἐν τοῖς κατὰ πνεῦμα τελουμένοις· λογικὴ δέ, ὡς τοῦ λόγου τὴν φύσιν ἰθύνοντος τὰ κατ’ ἐντολήν πράττειν.

16. Οὕτω μὲν οὖν οἱ κατὰ Χριστὸν ζῆν αἰρούμενοι, τὸν ἑαυτὸν ἰθύνοντες βίον, εἰς τοὺς οὐρανίους καταπαύουσι κόλπους, οἱ δὲ τὰς αἰσθήσεις μόνας κοσμοῦντες καὶ τὴν διὰ τῶν λόγων ὁμιλίαν περιποιούμενοι, τῆς διανοίας δὲ καταμελοῦντες καὶ τῆς τῶν κρυπτῶν παθῶν ἀποβολῆς οὐδόλως φροντίζοντες, οὗτοι καὶ καθηδυναθοῦσι καὶ κενοδοξοῦσιν· ὡς ἄλλω γὰρ ἀρχισυναγωγῷ²⁷⁸ τῷ δαίμονι τῆς ὑποκρίσεως πειθαρχούμενοι συνήδονται τοῖς λογισμοῖς καὶ τὴν πρὸς ἀνθρώπους ἐπίδειξιν ἀσπάζονται ἀπωθούμενοι τὸν σαββατισμὸν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν παθῶν ἀναχώρησιν, ὡς τὸν ἔπαινον θηρώμενοι τὸν ἀνθρώπινον. Ἄγνοοῦσι καὶ γὰρ ὅτι, ὡπερ «ἐξένευσεν ὁ Ἰησοῦς, ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ»²⁷⁹, οὕτω καί, ἡμῶν ὑπὸ παθῶν ἐνοχλουμένων καὶ ὑπὸ λογισμῶν συγχεομένων, ἀποχωρεῖ, ἐὰν δὲ ἰδῇ ἡμᾶς ῥίπτοντας ἑαυτοὺς εἰς ἀποφυγὴν τῶν ἀφανῶν παθῶν, ἐπιφαίνεται ἡμῖν καὶ πᾶσαν ταραχὴν διασκεδάξει. Αὐτὸς γὰρ ἐστι καὶ ἡ νέκρωσις τῶν ἁμαρτημάτων καὶ ἡ ζῶσις τῶν κατορθωμάτων· «Κύριος» γὰρ, φησί, «θανατοῖ καὶ ζωογονεῖ»²⁸⁰.

17. Ἐτοιμάσωμεν οὖν ἑαυτοὺς ἀπομαθεῖν τὰ κακά, ἵνα κραταίωσιν λάβωμεν εἰς τὸ ποιεῖν τὰ καλά, — «ὁ Κύριος γὰρ», φησί, «δώσει χρηστότητα»²⁸¹, γνῶσιν ἀληθείας καὶ δύναμιν—, καὶ ἢ φύσις ἡμῶν τελεσφορήσει τοὺς καρποὺς τῶν καλῶν δοξάζουσα Χριστὸν τὸν χορηγὸν καὶ συνεργὸν καὶ τελειωτὴν τῶν ἀγαθῶν, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν].

275. Βλ. Ψαλμ. 115, 7-8.

276. Βλ. Ἐξ. 12, 1-9.

277. Πρβλ. Ρωμ. 12, 1.

278. Βλ. Λκ. 13, 14-15.

279. Ἰω. 5, 13.

280. Α' Βασ. 2, 6.

281. Ψαλμ. 84, 13.

καταχρῶν πρὸς εἰλημῶν τε θλίψεων τε καὶ
 ἔσπευσε σε ταῖς πρὸς σὲ κακὰ
 τῶν ἐκ τῆς πλάττειας καὶ ἐρυχέρου τῆς
 κοσμηκῆς ἀφ' αὐτοῦ πρὸς δε. θεμ
 τὰ σοι. ἔχ' ἄφ' αἰ σοι μετὰ μοῦ ἄλλοι
 μέμη. ἐρωσ' ἑκ μὲν τῶν τρυφῆ. τιμὴ
 καλλωπισμοῦ. ἀερασί δ' αἰσθησέων
 ἔδιδ' ἀμεμῶν σὲ πρὸς μοι κατέμα
 πίσου. μετ' ἐρωσ' μοῦ καὶ ἀνοί. ἀιχ
 μαλωσίου μοῦ. χαύμωσι σὺν ἄλλοι πᾶσι
 λιλωμλοτισμῶν. καὶ ἄλλοι πᾶσι
 κούσιος πρὸς αὐτῶν. καὶ σὺν ἄλλοι
 οὐδὲ φιλίου γερμῆ τῶν ἀδελφῶν.
 σὺν ἄλλοι. φίλων καὶ ὁσίων σὺν ἄλλοι
 τῶν σοι. οὐδὲ ἢ πρὸς τούτοις δ' αἰ
 καὶ ἄσπευσε σοι στυχία καὶ ὁμιλία
 πρὸς σοι. ἔδιδ' ἄλλοι τῶν
 πρὸς τῶν ἄλλοι σοι, σῶματι καὶ ψυχῇ.
 μαίη. ὁ δὲ πρὸς σοι. ἔδιδ' ἄλλοι τῶν
 καὶ λύπη σὺν ἄλλοι. ἔδιδ' ἄλλοι τῶν
 σοι. ἔδιδ' ἄλλοι σὺν ἄλλοι πρὸ
 σωπομ. ὁ γὰρ τῶν ἄλλοι σὺν ἄλλοι

πὸν ἄνθρωπον διδύσσει· συμπράσιλ' αὐτῷ·
 αὐτῷ· εὐπρέπας πασὰ νόβητα καὶ
 καὶ προσκύνῃσι· ἅμα τῷ ἀμείλιχ' αὐτοῦ
 πρὶ· καὶ τῷ παγκύβητ' αὐτοῦ καὶ γὰρ
 καὶ βροτοῦ αὐτοῦ πρὶ· μὴ καὶ ἀφ' ἑ
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων·

ἀμμή· +

+ τὸν ἄνθρωπον· ὅτι τὰ κτ' τῆν αἴγυπτον ἔ
 τῆν βρῦθραν θάλασσαν πεπενημένα
 παραδόξως ἀμωσέως· ἐμερτῶν
 πρὶ καὶ ἐν τοῖς ἀμωσέως· ἐμερτῶν·
 νύσσω ποῦ σοὶ παρ' αἰεσίμ' ἐκθέμεν
 τῆς ἐκ τῆς πρὶ τὰ καλὰ προθυμίας
 βωβρωτησάση μοι· ἔχρηθ' ὅ
 πρὸς εὐχρῆν δι' ἀληθῆν τῆς κατὰ τῆν
 ἔσκησιν ὅλης πραγματείας· ὅφρι
 λησὴ φίλη τῆς· τὰ συμπράλλοντα τῆ
 σὴ σρία καὶ τῆς ἐπαγγελίας τῶν σῶν
 ἀλίω· διαμοεῖσθαι καὶ τῶν τοιούτ'
 βλάσθαι δι' ὅλου· ἰμάτῃ σὴ γὰρ τῆ
 τίσθ' καὶ τῆς ζωῆς ἐργῶν ἐκρά

Ἡ οὐρανὸς ἡμεῖς ἐπιπέταμεν εἰς τὴν οὐρανὸν
 πρὸς τὴν βασιλείαν τοῦ ἀδελφοῦ ἡμεῖς
 μη φάγω γόνος· +
Ἡ οὐρανὸς οὐρανὸς οὐρανὸς οὐρανὸς οὐρανὸς
 ἡμεῖς καὶ τὴν παρὰ χεῖρα τοῦ ἀδελφοῦ
 τῆς ἐκάστου ψυχῆς ἀνεμῶν κείνων ἡμεῖς
 τῆς τοῦ θυλοῦ χεῖρα τοῦ ἀδελφοῦ ἡμεῖς
 ὅπως ἐπιπέταμεν τὴν καρδίαν καὶ τὴν
 ἐμὴν ἡμεῖς ἀπὸ τὰ κατωτέρω ἀνασπασμῶν
 ὅπως ἀνασπασμῶν ἀνασπασμῶν τῆς θεϊκῆς ἐλ
 λήμεν καὶ ἀνασπασμῶν αὐτῶν· τὸ μὲν ἡμεῖς
 τὸ ἀνασπασμῶν τῆς ἐμῆς τοῖς οὐρανῶσι ἡμεῖς
 ἡμεῖς ἀνασπασμῶν ἀνασπασμῶν· τὸ δὲ ἡμεῖς
 τὸ ἀνασπασμῶν τῶν τοῖς ἐπιπέταμεν τὸ θεῖον αὐτοῦ ἐ
 λεος· ἡμεῖς γὰρ καὶ οἱ ἀνασπασμῶν
 ταῦτον ἡμεῖς καὶ οἱ ἀνασπασμῶν· ἡμεῖς
 ἡμεῖς ἀνασπασμῶν ἀνασπασμῶν ἡμεῖς
 ὅπως καὶ ἡμεῖς τῶν ἀνασπασμῶν
Ἡ ἡμεῖς τὸ ἡμεῖς ἀνασπασμῶν· ἡμεῖς
 ἡμεῖς ἀνασπασμῶν ἡμεῖς καὶ ἡμεῖς
 τῶν οὐρανῶν ἐπιπέταμεν ἡμεῖς